

25 ГОДИНА
МЕЂУНАРОДНЕ ЛИКОВНЕ КОЛОНИЈЕ
ПОГАНОВСКИ МАНАСТИР

Димитровград 2018

**25 година Међународне ликовне колоније
Погановски манастир**

Издавач:
Центар за културу Димитровград

За издавача:
Николајча Манов

Уредник публикације:
др Јелена Павличић

Рецензент:
Јулка Маринковић
Музејски саветник Уметничке галерије
”Надежда Петровић” у Чачку

Превод:
Дијана Јеленков

Лектура:
Елизабета Георгиев

Прелом текста и дизајн:
Саша Костов

Штампа:
НАИС ПРИНТ, Ниш

Тираж:
200
ISBN 978-86-81194-02-7

**25 ГОДИНА
МЕЂУНАРОДНЕ ЛИКОВНЕ КОЛОНИЈЕ
ПОГАНОВСКИ МАНАСТИР**

Димитровград 2018

САДРЖАЈ

Реч уредника |7

ПОЧЕЦИ И ТРАЈАЊА

ЗОРИЦА МИЛЕВ, Несвакидашњи јубилеј: Димитровград – 130 година културе / Ликовна Колонија Погановски Манастир – 25 година |13

ИНТЕРВЈУ СА ДИМИТРОМ ИЛИЈЕВИМ, Разговор водила Јелена Павличић |22

УРАМЉЕНИ ПОГЛЕДИ

ДЕНКО РАНГЕЛОВ, Чаролија речи |29

ЕДВИН СУГАРЕВ, Грижите за душата / Бриге о души |33

КАЛИН НИКОЛОВ, Силата на пленерът в Поганово / Моћ колоније у Поганову |37

ДРАГАН БУЛАТОВИЋ, Лечилиште погледа |44

ЈЕЛЕНА ПАВЛИЧИЋ, Гледање кроз друге или: ликовна колонија и самоогледање |52

СВИЛЕН СТЕФАНОВ, За новите възможности пред пленерът Погановски манастир / О новим могућностима колоније Погановски манастир |56

РАДМИЛА КОСТИЋ, Сарадња ГСЛУ Ниш / Ликовне колоније Сићево и Ликовне колоније Погановски манастир. Имагинарне релације |60

ЗОРАН ТЕШАНОВИЋ, Право место |64

Извештај о ревалоризацији фонда Галерије ”Методи Мета Петров”, 2016. |69

СЛИКЕ СЕЋАЊА

ЕЛИЗАБЕТА ГЕОРГИЕВ, Камени кораца лепоте |75

ПЕРИЦА ДОНКОВ, Хероји и хероине мог личног Амаркорда |83

МИРЈАНА ДЕНКОВ, Граду уметника |86

ЗВОНКО ПАВЛИЧИЋ, Крст као симбол и опомена |88

БРАНКО НИКОЛОВ, Уметничка традиција Цариброда |91

СЛОБОДАНКА РАКИЋ ШЕФЕР, Црвене мушкатле и ледена Јерма |93

АЛЕКСАНДАР ЈОВАНОВИЋ БИРИЉ, Феномен ликовних колонија |97

ПРЕДРАГ ЛОЈАНИЦА, Исцепкана сећања |99

ДЕСИСЛАВА ХРИСТОВА И РОСЕН ТОШЕВ, Впечатленията на пленер / Утисци са колоније |102

ЂЕРЋИ АЧАЈИ, Сећање у слици |106

МАРИЈА ЈЕВТИЋ, Дијалози |108

МИОДРАГ АНЂЕЛКОВИЋ, Разлози у прилог опстанку сликарских колонија |111

Списак свих учесника Међународне ликовне колоније Погановски Манастир по годинама учешћа |113

Реч рецензента |127

У септембру 2017. године одржана је 25. Међународна ликовна колонија *Погановски манастир*. Поводом овог јубилеја организован је и округли сто на ком се дискутовало о досадашњем раду колоније и предлозима за њен будући живот. Организатори, Центар за културу Димитровград, то јест њена Галерија "Методи Мета Петров", позвали су уметнике, тадашње учеснике колоније, као и стручњаке са којима је Галерија до сада сарађивала, са жељом да се о овом јубилеју разговара из различитих углова. Утисак је да организатори нису хтели да забораве на дуго трајање колоније, па је за почетак обележавања јубилеја узета форма конструктивног разговора у амбијенту села Поганова, која би могла, мислили су организатори, да сумира успехе ликовне колоније и одреди њен будући ток. Управо су *прошлост и будућност*, као оквири збивања, одредили концепцију округлог стола.

О контексту настајања и трајања ликовне колоније говорио је професор др Драган Булатовић, док је о могућим изменама у њеној будућој организацији, као уводничар, имао реч професор др ум. Свилен Стефанов. На скупу су шире излагали и сликар Калин Николов, књижевник Денко Рангелов и моја маленкост, док су у наставку говорили уметници Бранко Николов, Зоран Тешановић, Соња Вукашиновић, историчарка уметности Радмила Костић и други од безмало тридесет учесника скупа.

Поред уметника, историчара уметности и књижевника, скупу су печат дали и директор Центра за културу у Димитровграду Николајча Манов, који је и отворио скуп изневши полазна питања која ће бити дискутована, потом помоћник председника општине Димитровград Драган Манчев, као и генерални конзул Републике Бугарске у Нишу Едвин Сугарев. Њихово присуство и емотивни говори су показали да постоји потреба, институционална подршка и политичка воља, ако већ треба рећи, да се ликовни сусрети уметника у Поганову наставе.

Живописно излагање господина Сугарева је присутне убедило да је смиао уметности близак и онима који се њоме не баве, као и да је ликовна колонија *Погановски манастир*, иако међународног карактера најпре "омогућила сусрет

двеју суседних култура”. О томе је сведочио и велики број присутних уметника из Бугарске, односно број досадашњих учесника колоније.

Излагања на скупу пружила су позитивну слику о досадашњем раду ликовне колоније *Погановски манастир* и о њеној позицији на ликовној сцени Србије. Као и при сваком присећању, неизбежно се јавила и носталгична слика првих организовања колоније, која није могла бити потпуна, будући да нам се тог дана нису могли придружити иницијатор ове манифестације и дугогодишњи организатор, вајар Димитар Илијев, као и некадашња директорка Центра за културу, Зорица Милев, која је у битном подржала оснивање ликовне колоније.

Потребу да се виђења ликовне колоније *Погановски манастир* не само сучеле, већ и сакупе на једном месту, а свакако их је много настало током ових 25 година, организатори манифестације су претворили у позив за достављање писаних радова који ће бити објављени у зборнику, једној врсти монографије поводом поменуте годишњице. Учесници округлог стола су одушевљено прихватили позив, а у наредном периоду су и доставили своје текстове. Ипак, позиву се нису одазвали баш сви учесници, а период пријема радова се растегао на целу годину, па је форма планиране публикације постала нејасна.

Како сам била позвана да прихватим улогу уредника публикације, дала сам себи слободну и обавезу да преиспитам почетни концепт зборника и позовем још аутора који би допринели замишљеној идеји о обележавању јубилеја.

У том смислу, ова публикација је збир текстова који евоцирају почетке организовања ликовне колоније *Погановски манастир* (Зорица Милев; Интервју са Димитром Илијевим), подсећају на њено трајање, остварене резултате (Денко Рангелов, Калин Николов, Едвин Сугарев) и значај (Драган Булатовић), преиспитују могућности употребе колоније у јавном, културном животу града (Јелена Павличић), сугеришу промене (Свилен Стефанов, Радмила Костић, Зоран Тешановић) и приказују скорији рад на валоризацији фонда ликовне колоније (Драган Булатовић, Јелена Павличић, Свилен Стефанов). Такође, публикација нуди и личне импресије уметника, досадашњих учесника и сарадника колоније (Елизабета Георгиев, Перица Донков, Мирјана Денков, Звонко Павличић, Бранко Николов, Слободанка Ракић Шефер, Предраг Лојаница, Десислава Христова, Росен Тошев, Ђерђи Ачаји, Марија Јевтић, Миодраг Анђелковић). Иако је (закаснила) замисао Уредника била да се прикупе текстови бар по једног учесника за свих 25 година одржавања колоније, то није било изводљиво због разних техничких, приватних и временских потешкоћа, но остаје нада да се то може реализовати неком наредном приликом. На крају зборника, дат је списак свих учесника колоније по годинама.

Основна замисао овог ”сабирања” у зборнику није била само да се обележи четврт века постојања једне културне манифестације, већ и да се у једној мери преиспита њен значај. Зато су у публикацији били добродошли сви радо-

ви који се баве анализом или позиционирањем ове колоније на културној мапи Србије, али једнако и записи који преносе лично искуство уметника. Они су, као меморијске цртице, свакако, драгоцено сведочанство о активностима колоније током година постојања, односно о вредностима које промовише и ствара ликовна колонија *Погановски манастир*.

Текстове који би расветлили стање културне климе и почетне напоре за оснивање колоније, као и њено трајање, затражили смо од некадашње директорке Центра за културу Зорице Милев, као и дугогодишњег управника градске галерије Димитра Илијева, са којим смо на крају ипак урадили интервју. Оба текста потврђују да су у колонију инвестиране емоције и велики лични и професионални ангажман, али и показују да је историзација једне културне манифестације каква је ликовна колонија *Погановски манастир* истраживачки посао коме се у будућности треба посветити.

Ово не мислимо само зато да би се стекла пунија слика о манифестацији као таквој, већ и стога што би такво истраживање требало да буде део једног ширег пројекта – писања историје уметничког живота димитровградског краја.

Наиме, велики број текстова које ова публикација сабира писали су завичајни уметници и културни прегаоци. Њихове речи евоцирају старе споменике, заборављене уметнике и места која сведоче о културној прошлости. Такве приче, за које се чини да ће експлодирати мало ли ”заголицамо” ауторе, би требало искористити за стварање једне целовите историје уметничког живота у Димитровграду и околини. Ту историју добро би илустровала Завичајна збирка, чије смо оснивање из постојећег фонда уметничких дела Галерије ”Методи Мета Петров”, препознали као могућност и потребу.

Заправо сама Збирка би изискивала једну историјско-уметничку студију, која је као објективни приказ научног сазнања верификује.

Писање такве студије, као и систематизација поменуте Збирке није лак посао и изискује ангажовање већег броја стручњака. Треба се надати да ће рад на овој замисли уследити и да установе културе у Димитровграду осећају исту потребу, али и веровати да је публикација посвећена двадесетпетогодишњици ликовне колоније *Погановски манастир* добар повод за оваква размишљања.

ПОЧЕЦИ И ТРАЈАЊА

Зорица Милев¹

Несвакидашњи јубилеј: Димитровград – 130 година културе / Ликовна Колонија Погановски Манастир – 25 година

Настао на преко две хиљаде година старом античком путу Via Militaris, Димитровград је бележио веома богату и занимљиву друштвену и посебно културну историју. Крајем 19. века на иницијативу глумачког друштва у тадашњем Цариброду, 1888. године, формирано је градско позориште. Десет година касније, 1898, средствима које је обезбедило позориште, отворена је градска библиотека. Уследиле су деценије богате историјским, друштвеним и културним дешавањима.

Негујући култ образовања и културе, Димитровград тим поводом ове године обележава несвакидашњи јубилеј – 130 година културе.

Деведесете – године промена

Велике и веома значајне организационе промене у области културе и информисања догодиле су се почетком деведесетих година двадесетог века. Према званичном попису, Димитровград је почетком деведесетих година био град са процентуално највећим бројем високо образованих људи у односу на укупан број становника. Потребе за културним и многим другим садржајима, како одраслих, тако и младих становника Димитровграда, превазилазиле су постојећу понуду.

У наредних десетак година, руководство Центра за културу уз подршку локалне самоуправе, надлежних министарстава и бројних спонзора, реализовало је бројне нове активности које су битно промениле културну, образовну и медијску слику града.

¹ Директорка Центра за културу Димитровград у периоду 1988 – 2000. - у време оснивања ликовне колоније Погановски манастир 1993.

Реорганизација рада установе био је први, а време ће показати, успешан корак. До тада јединствена организација подељена је по основним делатности-ма. Свака делатност имала је стручни савет чији је задатак био да предложи годишњи програм рада. Предложене програме разматрао је Управни одбор Центра, а јединствени програм рада установе усвајала је Скупштина општине.

Великим ангажовањем запослених, међу којима су били и људи са веома дугим и успешним професионалним искуством и бројних ентузијаста, годишње планове у оквиру Центра за културу деведесетих година реализовали су РТВ Цариброд, музичко сценска делатност у оквиру које су радили Позориште "Христо Ботев" и КУД, а као посебне организационе јединице, Библиотека са музејском збирком и ликовна делатност. Пре подробнијег осврта на организоване ликовни живот, укратко ћемо представити све културне делатности које су се, са дужом или краћом институционалном традицијом, укључиле у нови културни преображај.

Информативна делатност

Веома важну улогу у планирању и реализацији свих предвиђених активности имало је оснивање и почетак рада Радио телевизије Цариброд. Базирана на новом кабловско-дистрибутивном систему почетком деведесетих, почела је са радом Телевизија Цариброд, да би 1995. са почетком емитовања и радио програма, била формирана Радио телевизија "Цариброд".

Емитовањем дневног радио и ТВ програма, грађанима је обезбеђено право да дневно буду информисани о свим најзначајнијим темама из живота и рада, своје, али и шире друштвене заједнице. Пласман и размена информација обезбеђене су и успостављањем пословне сарадње са најзначајнијим електронским и писаним медијима у земљи, што је Димитровграду омогућило да дневно буде присутан и на регионалном и на државним нивоу.

Музичко сценска делатност

Деведесетих година долази и до значајних промена у раду позоришта "Христо Ботев" и КУД-а. Након реконструкције расположивог радног простора, куповине нове техничке опреме, променом начина рада и ангажовањем, поред већ доказаних, и нових младих кадрова, радећи представе са професионалним редитељима, димитровградско позориште "Христо Ботев", једно од најстаријих позоришта у земљи, отворило је себи пут ка најважнијим професионалним сценама у земљи и иностранству.

Представе игране два пута на сцени националног Народног позоришта и једном на сцени Драмског позоришта у Београду, на најважнијим позоришним сценама и фестивалима у Србији и суседној Бугарској, велики број освојених награда, медијска пажња, потврда су да је димитровградски театар деведесетих постао незаобилазни део најважнијих позоришних дешавања у земљи и иностранству.

Обогаћивању позоришне и културне сцене града у великој мери од 1994. године даје, тада започет, Међународни позоришни фестивал "Балкан театар фест". Протеклих година на сцени позоришта "Христо Ботев" у Димитровграду гостовало је више стотина остварења позоришта из пет суседних земаља.

Захваљујући знатно бољим условима за рад, искусним људима и увек великом интересовању младих, дугу и успешну историју деведесетих година настао је и КУД Центра за културу. Уз ангажовање већ искусних музичара и младих талената повећан је број музичких и фолклорних ансамбала. Професионалним радом достигнут је и квалитет који је члановима КУД-а отворио пут ка најважнијим сценама и манифестацијама у земљи и иностранству.

Градска библиотека

Веома озбиљне промене тих година уследиле су и у раду градске библиотеке у чијем саставу је била и веома вредна Музејска збирка.

Пред матичном установом, Центром за културу, био је, чинило се, готово нерешив проблем. Деценијама је Библиотека у Центру радила у безусловном простору, без могућности да корисницима понуди целокупан и веома богат књижни фонд и друге пратеће садржаје, а изузетно вредна и богата Музејска збирка, због недостатка било каквог простора за сталну поставку, у депоу је чекала боље дане. Прва иницијатива, адаптација једне старе градске куће, за решавање тих проблема није успела, а затим се указала прилика за најбоље могуће решење.

Одлуком Скупштине општине Димитровград 1996. године Библиотека са Музејском збирком добија самосталност, ново име – Народна библиотека "Детко Петров" и нови простор за рад, који је, показаће време, нудио бројне нове могућности.

Захваљујући сарадњи Библиотеке са сродним организацијама, културним и образовним институцијама, удружењима грађана и невладиним сектором, она је реализовала бројне програме који су по броју учесника и посебно резултатима и интересовању јавности, били потврда правог пута. Једна од најстаријих културних институција на овим просторима, Народна библиотека "Детко Пет-

Методи Мета Петров, Погановски манастир, акварел, 28Х34 цм, 1993. Инв. бр. 32

ров”, новим приступом послу и програмом који корисници свих генерација препознају, спремно је закорачила у свој – нови век.

Ликовна колонија Погановски манастир

Упркос веома дугој и богатој ликовној традицији, ликовне изложбе у граду организоване су повремено, у једином тада расположивом простору, холу Центра за културу. Неадекватни простор ипак није био препрека. Изложбе су по правилу привлачиле пажњу бројних посетилаца свих генерација.

Оснивање и почетак рада ликовне колоније *Погановски манастир* био је, између осталог, и начин да се коначно права шанса да и ликовној уметности. Ли-

ковна делатност је била једно од веома важних питања почетком деведесетих. Уследио је сасвим логичан предлог – ликовна колонија. Предлог је убрзо и прецизиран – Међународна Ликовна колонија *Погановски манастир* у Манастиру Светог Јована Богослова.

Након првих консултација са легендом димитровградске уметности Методијем Метом Петровим и једним од најпознатијих уметника са ових простора, Перицом Донковим, који су у потпуности подржали предлог, уследио је разговор са председником општине Димитровград Николом Стојановим са истим исходом – ”наставите, имате нашу пуну подршку”.

Разговори су настављени са ректорима ликовних академија у Београду, Нишу и Софији, директором Завода за заштиту споменика културе и Галеријом из Ниша, представницима и члановима Удружења ликовних уметника Србије... Коначну подршку и благослов за организовање Међународне ликовне колоније у манастиру Светог Јована Богослова на крају је добијен од, тада владике нишког, сада Патријарха српског, господина Иринеја.

Уследили су месеци конкретних припрема. На челу тима био је академски вајар Димитар Илијев. Сви одабрани и позвани ликовни уметници, који су уз позив добили и све информације о времену, месту и начину рада, прихватили су позив. Сви планирани радови на уређењу простора за смештај и рад учесника колоније у манастиру и у његовој непосредној околини обављени су у планираном року.

Учесници прве ликовне колоније 1993. године. Фото: Димитар Илијев

На конкурс Министарства културе Републике Србије за доделу средстава за финансирање пројекта из области ликовног стваралаштва прихваћен је пројекат и одобрена су средства за реализацији прве Међународне ликовне колоније Погановски манастир.

1993. – Прва ликовна колонија

У амбијенту реке Јерме, непоновљивом складу дрвета, камена и опеке на зидовима шест векова старе цркве Светог Јована Богослова, у миру и спокоју пет векова старих, а још увек блиставих фресака, од првог до десетог августа 1993. године боравили су и стварали једанаест академских сликара, учесника прве Међународне ликовне колоније Погановски манастир.

Градмир Петровић, Димитар Илијев, Бранислав Бошковић и Бата Михаиловић на ликовној колонији 1997. године. Фото: Димитар Илијев

Како су тих августовских дана, прелепи амбијент и посебна атмосфера манастира утицали на њега и остале учеснике прве колоније, неколико година касније говорио је својим домаћинима декан Факултета примењених уметности и дизајна у Београду Градмир Петровић: *"Добио сам позив да будем један од учесника, прве, тек основане ликовне колоније 'Погановски манастир'. Захвалио сам се на позиву и рекао да ћу доћи, али да због претходно преузетих обавеза могу да останем два – три дана. Дошао сам и нисам био два, већ једанаест дана. Шта се догодило? Понео ме ентузијазам ових људи, овај изузетан амбијент, пун*

ликовни живот којим живи читав овај крај, али пре свега људи, њихов осећај за естетско, за духовност,... После тог првог пута, увек се радо враћам у ову, и моју, оазу мира и лепоте”.

Чаробној магији и лепоти манастира и кањона реке Јерме није, нешто касније, одолео ни Бата Михаиловић, један од најпознатијих домаћих сликара, који је највећи део свог живота провео у Паризу где је са још неколико познатих сликара деловао у оквиру светски чувене ”Париске групе”. ”Неко мало чудо прати атмосферу овог манастира. Он је направљен да би служио духу. Ово је Божји дар који зрачи љубављу, стањем с оне стране реалности, осећањем без кога се не може, јер љубав је основ свега”, рекао је у Поганову Бата Михаиловић.

Учесници ликовне колоније 1999. године. Фото: Димитар Илијев

Прва Ликовна колонија Погановски манастир била је, судећи по прилозима у писаним и електронским медијима и изјавама учесника колоније, један од најважнијих културних догађаја тих августовских дана 1993. године.

Већ током првих година рада, у изузетно великој конкуренцији искусних аутора, Међународна ликовна колонија Погановски манастир ушла је у сам врх

колонија код нас и стекла међународни карактер. Изложбе радова насталих у колонији представљане су у многим значајним галеријама у земљи и иностранству. За двадесет и пет година кроз колонију је прошло више од 250 сликара из Србије, Бугарске, Турске, Румуније, Грчке, Енглеске, Америке, Мексика, Индије, Русије, Ирске, Кине... Захваљујући њиховом стваралачком раду настала је уметничка збирка која садржи више од 500 уља на платну и скулптура.

Галерија ”Методи Мета Петров”

Почетак рада Међународне ликовне колоније *Погановски манастир* био је повод за коначно решење адекватног изложбеног простора.

У самом центру града постојао је објект који је испуњавао неопходне услове. Након уређења, 1995. године у Димитровграду је почела са радом Градска галерија ”Методи Мета Петров”. Поред изложбеног и радног простора Галерија има депо за слике и све пратеће просторије.

Галерија ”Методи Мета Петров”

Већ првих година постојања Галерија је успешно реализовала планиране активности. Поред организације рада Међународне ликовне колоније *Погановски манастир*, Галерија годишње у сопственој режији, али и разменом са бројним значајним галеријама у земљи и иностранству, организује петнаестак изложби

домаћих и страних уметника. Галерија је отворена и за редовне изложбе удружења сликара аматера и изложбе младих, ученика Основне школе и Гимназије.

”Ако Бог да, до божје воље”

Када путујући из Ниша ка српско-бугарској граници, десетак километара од Димитровграда скренете десно, пут ће вас повести долином реке Јерме до првих обронака Влашке планине. За трен ока, наизглед миран и питом предео, прераста у клисуру снажних вертикалних литица која једва да дозвољава узаном путу и захукталој и пенушавој реци Јерми да се пробије кроз њу.

Ту, дубоко у клисури, под окомитом стеном, сместио се манастир Светог Јована Богослова, у народу познатији као *Погановски манастир*, који је од 1993. године домаћин учесника Међународне ликовне колоније *Погановски манастир*.

Настао крајем 14. века, у време када се неизвесност надвила над Балканом, а турска сила незадрживо надирала и освајала словенске земље, неким чудом, тако близу, а опет скривен, манастир Поганово је остао нетакнут до данашњих дана.

Манастир је већ у време настанка чинио комплетан грађевински комплекс заштићен зидинама које су окруживале храм, трпезарију, конаке и економске зграде. Складна, изузетно лепа црква, једна од ретких посвећена Светом Јовану Богослову, није одмах добила и своје украсе. Догодило се то стотинак година касније о чему сведочи натпис изнад улаза у наос по коме су радови завршени 24. октобра 1499. године.

Манастир Светог Јована Богослова задужбина је великославног господара Србије, господина Константина, чија је мајка, по једној од неколико легенди, била сестра цара Душана, превисока царица српска Јевдокија. Свој живот Константин Дејановић, за живота назван ”силни”, завршио је у боју на Ровинама заједно са краљем Марком. После његове смрти старање о манастиру преузела је његова сестра Јелена, супруга византијског цара Манојла II Палеолога и једина Српкиња византијска царица.

Шест векова након изградње Поганово и данас своје посетиоце дочекује у пуном сјају своје раскоши, од које застаје дах, а која ће трајати, како легенда каже – ”Ако Бог да, до божје воље”.

Такво Поганово двадесет и пет година пружа топло гостопримство и учесницима Међународне ликовне колоније *Погановски манастир*.

До када? Ако Бог да, до божје воље!

Интервју са Димитром Илијевим' Разговор водила Јелена Павличић

Ликовна колонија "Погановски манастир" је основана, односно први пут одржана, 1993. године. Како се то догодило? Шта је определило назив колоније и место одржавања?

Идеја није била нова. Једном приликом са директором Центра решили смо да организујемо ликовну колонију. То је било 1993. године. То је била најгора година коју памтим. За одржавање смо тражили атрактивно место на територији општине. Избор је пао на Погановски манастир и кањон реке Јерме. До назива смо лако дошли, јер је место одржавања означило и назив локалног места. Али пошто смо у старту одлучили да колонија не буде локалног карактера, већ да на њу долазе уметници из целог света дали смо јој име: МЕЂУНАРОДНА ЛИКОВНА КОЛОНИЈА ПОГАНОВСКИ МАНАСТИР. Време одржавања је утврђено - да почне са радом 1. августа а заврши се 10. августа и да буду позивани 10 до 12 сликара, с тим да могу учествовати само једном. Као дугогодишњи организатор, знам да је само 5 сликара учествовало по 2 пута.

Да ли се већ у почетку очекивало да она постане дугогодишњи пројекат Центра за културу Димитровград и како је текло њено касније одржавање? Ко је све и како подржао њен рад?

Одмах на почетку рада колоније поставили смо себи задатак да то не буде једнократна колонија, него да траје годинама и у томе смо успели. Подршку за одржавање ликовне колоније добили смо од локалне власти и Министарства културе Републике Србије, које је првих осам година у потпуности финансирало рад колоније, док је касније финансирање преузео оснивач Центар за културу.

Галерија "Методи Мета Петров" основана је 1995. године. У којој мери је формирање фонда ликовне колоније 'Погановски манастир' утицало на њено оснивање, а како је потом Галерија подржала рад колоније?

1 Иницијатор и дугогодишњи организатор ликовне колоније (1993 – 2015), један од оснивача Галерије и њен управник (1995 – 2015).

Димитровград је град уметника из ког потиче велики број академских сликара и вајара. Чекао се одређени моменат (за градску галерију), а он је дошао када је ликовна колонија почела са радом и када су сакупљаћи уметнички радови за које је тражен одговарајући простор где би се та дела излагала и чувала. Тај моменат је дошао и ми смо предложили објекат који би одговарао за рад галерије, а то је објекат данашње Галерије. Годишњи план рада Галерије је утврђен, тако да осим организовања изложби Галерија буде и организатор ликовне колоније.

Да ли је било лако и захвално одредити концепт Колоније? Да ли се он мењао током година и какав је он сада после 25 година постојања?

У почетку јесте, али смо одмах дошли до закључка како треба организовати колонију, колико уметника треба позвати, да ли све или само са дипломом академије. Ја сам се залагао да колонија не буде тематска, него да уметници сами бирају мотиве, те да раде оно у чему су најбољи.

Ко су све били учесници² Колоније?

Према документацији коју водимо до сада је на колонији учествовало око 280 уметника.

Васа Доловачки, учесник колоније 1999. године. Фото: Димитар Илијев

² Потпун списак је приложен на крају Зборника.

Које вредности је формирала Колонија? Шта је оно што данас баштине њени учесници и организатори?

Фонд ликовне Колоније чини око 500 слика, претежно уља на платну, што је највреднија колекција у граду. Кроз рад колоније је прошао велики број уметника који су уједно и наши амбасадори.

Колико је изложби организовано из фонда Колоније, поред годишњих – ревијалних, након одржаних ликовних сусрета у Поганову?

Сваке године се организује изложба радова насталих за време Колоније тако да димитровградска публика има прилику да види настале радове. Осим тога љубитељи ликовне уметности у Пироту, Нишу, Алексинцу, Прокупљу, Бору, Зајечару, Неготину и Београду имали су прилику да виде дела са ликовне колоније. Године 1995. у Галерији УЛУС у Београду организована је изложба радова са ликовне колоније *Погановски манастир*. У Софији је 2012. године у галерији *Шипка 6* организована изложба радова из фонда Галерије. Поред тога Галерија је организатор више изложби димитровградских уметника како појединачно тако и колективно.

Изложба радова у Градској галерији са једне од првих колонија

Ко је била публика ових изложби?

Претежно грађани, омладина и ученици основне школе и гимназије у Димитровграду.

Какав је до сада био однос ликовне колоније према младим нараштајима? Знамо за примере ученичких посета и сликарских радионица са уметницима. Да ли је то уведено као стална пракса и политика Галерије, или је реч о појединачним догађајима?

Политика Галерије је била да што више људи види представљена дела у галерији. Едуковање ученика основне школе и гимназије реализовано је кроз њихову посету галерији и разгледањем радова. Осим тога зависно од средстава организоване су ликовне секције и керамичке радионице. Интересовање за ликовну уметност је порасло, а доказ томе је што тренутно на ликовним академијама у Србији и окружењу имамо 8 студената из Димитровграда.

Били сте иницијатор и организатор ликовне колоније "Погановски манастир" до њеног 23. сазива, односно управник Галерије "Методи Метa Петров" од њеног оснивања. Вероватно је много утисака и искустава која носите са ликовне колоније, али која су то сећања која живе?

Као радник Центра за културу Димитровград од 1981. године организовао сам изложбе, прво због неадекватног простора, у холу или малој сали Центра, а касније у Галерији све до одласка у пензију. У том периоду је организовано 450 изложби. Публика је имала прилику да види радове познатих уметника, како из Србије, тако и из иностранства. Као организатор Колоније провео сам много неспаваних ноћи само да Колонија прође у најбољем реду. Важно је да никада није било проблема тако да су уметници одлазили кући задовољни и пуни успомена. Био сам учесник више колонија у земљи и иностранству. Видео сам како други раде и дошао до закључка да је наша Колонија једна од најбољих. То признање је стигло 2013. године од Министарства културе које је Колонију сврстало међу 10 најбољих колонија у земљи.

У ком смеру мислите да ће се, односно да би требало да се даље развија ликовна колонија "Погановски манастир"?

Колонија треба да настави и даље са радом, јер је то највећа културна манифестација у овом делу Србије. Град заслужује да има такав културни догађај, а на великом броју уметника које смо окупили би нам позавидели и много већи градови. Уједно предлажем организатору да не експериментирате са радом Колоније као прошле године, јер ми се чини да то негативно утиче на њен квалитет. Не треба мењати оно што је добро.

Црква Светог Јована Богослова у Погановском манастиру, 14. век. Фото: Росен Тошев

УРАМЉЕНИ ПОГЛЕДИ

КАЗИВАЊА НА ОКРУГЛОМ СТОЛУ
25 ГОДИНА МЕЂУНАРОДНЕ ЛИКОВНЕ КОЛОНИЈЕ
ПОГАНОВСКИ МАНАСТИР
село Поганово, 15. IX 2017.

Денко Рангелов¹
Чаролија речи

Новинско-издавачка установа бугарске мањине *Братство* са седиштем у Нишу бави се издавањем часописа и периодичних издања, а у свом вишедеценијском трајању постала је препознатљива по недељном листу *Братство*, часопису за децу *Другарче* и часопису *Мост*. Цела кућа је заправо добила назив НИУ *Братство* по називу листа *Братство*.

Будући да је Димитровград град са високим процентом становништва бугарске националности, све градске теме су увек биле испраћене неким новинским чланком у нашим издањима. Тако је било и са ликовном колонијом *Погановски манастир*, која је почела са радом пре скоро тридесет година. Иако није основана као званична манифестација једне националне мањине, ми смо писали о њеном раду, а већ у првим годинама одржавања колоније начињена је добра сарадња са суседном Бугарском и тамошњим уметницима, па је то био и додатни разлог. Тако је НИУ *Братство* са седиштем у Нишу, отворило широм своја врата за текстове који подржавају ову племениту и значајну културну манифестацију.

У седмичнику *Братство* и часопису *Мост* објављени су материјали сликара, ликовних критичара, новинара не само из редова бугарске националне мањине у Србији, већ и из Софије, Београда, Ниша, Кладова ... који су једногласно подржали и афирмисали подухват – ликовну колонију.

То није био само професионални, већ и емотивни однос, као према нечему драгом, националном, што се може видети у сваком тексту посвећеном Колонији. Наравно, има и критичких радова, чији су циљеви подизање нивоа организације и услова и других претежно техничких питања. Свако отварање Колоније било је пропраћено освртима стручњака, сусретима и разговорима

¹ Књижевник и преводилац. Вишегодишњи уредник у НИУ "Братство", Ниш.

са учесницима колоније, мишљењима посетилаца и поштовалаца овог јединственог догађаја у граду.

У часопису *Мост* објављени су и радови уметника настали током колоније.

Поред уметника, и новинари из Издавачке куће *Братство*, а касније и локални електронски медији, доживљавали су Колонију као неку врсту свеопштег културног догађаја и изазова за достојну презентацију поштоваоцима ликовне уметности.

Ево шта је, између осталог, написао један од оснивача Колоније и дугогодишњи директор Уметничке галерије "Методи Мета Петров" – Димитар Илиев у свом осврту, објављеном у јубиларном издању часописа *Мост*:

"Уметници нису одолели магији Поганова, тако да је на њиховим платнима представљен одсјај сунца на реци, белине стена и клисуре које би желеле да додирну небо, мистерија прелепог кањона пенушаве Јерме, вибрације црквених звона, шапат историје и духовне традиције. Својим делима учесници у колонији и њихови домаћини постали су део средњовековне магије, зачете пре много векова, још од изградње манастира ... "

Јединствене природне лепоте карактеристичне за околину манастира и долину реке Јерме биле су инспирација и остварење снова и идеала у књижевним делима великог броја аутора, као што су Алеко Константинов "Шта, ово ли је Швајцарска!"/*путонис* /, Марин Младенов, Снежана Илиева Видановић, Симеон Костов, Денко Рангелов...

Корице часописа "Мост" у издању Новинско-издавачке установе „Братство“, у коме је објављен разговор са Димитром Илијевим и у коме су репродуковани радови са ликовне колоније

Марин Младенов

ЕРМА

Ерма, Ерма!

Ти си девица чиста, приветлива!
ти си мома наша, работлива,
що на стана си древен, природен,
за красоти чудни отдавна годен,
създаде за всички дарове вечни:
плитчини бистри и бързотечни
каньони дълбоки и чутовни,
морави зелени, гори чаровни,
зъбери за орли горделиви,
усои за монаси и самодиви,
нивици за хора работливи.

Ерма, Ерма!

Не е чудно, че славянинът стари
презре Хермес, за жена те сметна
и име ново, женско ти наметна.
Ти си река лека, звънлива
ти си пъстра дълга пенлива,
Ти си песен шопска игрива,
ти си сестра наша красива.

Денко Рангелов

СПОМЕН
На ждрелото на река Ерма

Покрай скалата изпъстрена с цветя
Остана спомен, озарен от радостта,
За обич чиста, за дните на младостта
За бистрата река на любовта.

С полъха на вятъра посрещяхме зората.
Деня изпращахме с тих вопъл на реката.
Звездите часовои на любовта ни бяха
Кога две влюбени сърца не спяха.

Обичта цъфтеше край реката!
Свойта песен пееше реката.
А, ние, намерили там щастието на съдбата
На бързащото време искахме да спрем колелата.

Тъжно пее свойта песен днес реката..
Няма ги край нея влюбени сърцата.
В спомена е този ден приятно изживян,
От който блика нежен и далечен блян...

Погановски манастир, 6 октомври 1974 година

Едвин Сугарев¹ Грижите за душата

Сърбия има много художествени пленери, но този пленер *Погановски манастир* е един от най-престижните и причината за това може би е в особената атмосфера и уникалната природна среда, в която работят художниците.

Докато пътувах на сам си мислех, какви са мотивите, които карат художника да излезе от ателието и да работи на открито сред природата, обиколен от нейните форми и внушения. Вярно същите, които преди много хилядолетия са накарали првобитния човек да изпише с няколко чертички една фигурка върху пещерния свод, да изобрази себе си, после животните, от които се бои и с които се храни, после околните хълмове и целия свой свят. Нужно му е било да съхрани този свой свят, да му придаде трайност, да го превърне в знак. После от този знак са възниквали, малко по малко, и езика и митовете и религиите. И това не е било просто изобразяване, било е осмисляне и претворяване на съществуващото, насищането му със вълшебствата на

¹ Генерален консул, Консулство на Република България в Ниш

Едвин Сугарев¹ Бриге о души

УСрбији има доста ликовних колонија, али је колонија *Погановски манастир* једна од најпрестижнијих, а разлог за то можда лежи у специфичној атмосфери и јединственој природној средини у којој уметници раде.

Док сам путовао наовамо, размишљао сам о томе који су то мотиви који подстичу уметника да изађе из атељеа и ради на отвореном, у природи, окружен њеним облицима и утицајима. Несумњиво, исти они који су пре много миленијума натерали првобитног човека да у неколико потеза нацрта једну фигурицу на пећинском зиду, да наслика себе, затим и животиње којих се боји и којима се храни, потом и околна брда и читав свој свет. Имао је потребу да сачува тај свој свет, да му придода трајност, да га претвори у знак. Касније су, мало помало, из тог знака израстали и језик, и митови, и религије. И то није било само приказивање већ и осмишљавање и поновно стварање постојећег, његово испуњавање ма-

¹ Генерални конзул, Конзулат Републике Бугарске у Нишу

субективното преживяване. Било е своеобразно огледало, в което човекът вижда себе си и чрез природата, за да се осмисли като органична част на целия универсум и за да може да надмогне чрез това осмисляне своите тревоги и страхове. Мисля си, че и до днес подобни мотиви карат художниците да търсят вдъхновение сред магичните и автентични кътчета на нашата вече прекалено организирана планета.

Работещите на този пленер обаче имат и едно голямо предимство. Освен от природата, те могат да черпят енергия и внушение и от традицията от Погановския манастир, чиято църква, посветена на Св. Йован Богослов е сред най-добрите и въздействащи примери за средновековната православна иконопис. Така че тук традициите и въздействието на изключителната природа се кръстосват и чрез тяхното вплитане се получава особената магика, онази специфична сила, която излъчват нарисваните по време на досегашните пленери картини, мисля че са вече над 500.

И трябва да прибавя, художниците от България имат един специфичен бонус в сравнение с другите чуждестрани гости на пленера. Тук природата свързва. Ждрелото на река Ерма е изваяло суровите и внушителни меандри и започва от България и продължава тук в присъединената към Сърбия бивша българска територия. В дългата си история манастирът е бил ту сръбски, ту бъл-

гийом субјективног доживљаја. Било је то својеврсно огледало у коме човек види себе у и кроз природу, како би себе доживео као органски део читавог универзума, и како би кроз тај доживљај могао да превазиђе своје бриге и страхове. Чини ми се да и до дана данашњег слични мотиви терају уметнике да трагају за надахнућем у чаробним и аутентичним крајевима наше већ исувише организиране планете.

Међутим, учесници у овој колонији имају и једну велику предност. Осим из природе, енергију и инспирацију могу да црпе и из традиције Погановског манастира, чија је црква, посвећена Св. Јовану Богослову, међу најбољим и најзначајнијим примерима средњовековног православног иконописа. Овде се укрштају традиција и утицај изузетне природе и кроз њихово преплитање настаје необична магија, она специфична снага којом зраче слике настале за време досадашњих колонија, а којих је, чини ми се, сада већ преко 500.

И морам да додам – сликари из Бугарске имају један специфичан бонус у односу на друге иностране госте на колонији. Природа овде повезује. Кањон реке Јерме извајао је грубе и импресивне меандре, започиње у Бугарској и наставља се овде, на некадашњој бугарској територији која је припојена Србији. У својој дугој историји манастир је био мало српски, мало бугарски. И у селима у долини реке и у об-

Видиковци села Поганово. Марк Вилкинсон и Сашо Стоицов, учесници Колоније, у шетњи, село Драговита 2010. Фото: Росен Тошев

гарски. И в селата по поречието на реката и в близкия Цариброд, живеат етническите българи, тъй че българските художници се чувстват тук като у дома си. Или може би като обитатели на един друг обколишен дом, в който всички трябва да се върнем за да осъзнаем, ча сме братя по род, религия и съзнание и че можем да живеем заедно като споделяме не само грижите за насъшния, но и грижите за душата. Това всъщност правят всички художници тук. Грижат се за душата. За нейната искреност и съпричастност, за нейната отвореност и свобода. За нейните възможности да при-

лижњем Цариброду живе етнички Бугари, тако да се бугарски сликари овде осећају као код куће. Или можда као житељи једног другог дома, дома далеко од куће, у који сви треба да се вратимо како бисмо схватили да смо браћа по роду, религији и свести и да можемо да живимо заједно, делећи не само бриге о свакодневици, већ и бриге о души. То заправо раде сви уметници овде. Брину о души. О њеној искренности и емпатији, о њеној отворености и слободи. О њеним способностима да придаје магијску дубину стварности у којој обитавамо.

дава магическа дълбина на битието, в което пребиваваме.

И не си мислете, че това е напразен труд или пък е нещо достъпно за една тънка интелектуална послойка и неразбираемо за обитателите на Поганово или околните села. Те може би не знаят кой е Рембрандт и кой е Ван Гог, но знаят, че тук има едни странни хора, които пренасят пейзажите и лицето от техния свят на своите платна. И го правят така, че тези пейзажи говорят на нов език и излъчват нови внушения. И това тяжно дело е важно и достойно, защото чрез него ще се съхрани, нашето днес, с неговите страсти и възторзи, в неясното утре каквото и да е то, каквито и нови тревоги да ни донесе.

И нemoјте мислити да је у питању узалудан труд или нешто што је доступно само уском интелектуалном кругу и неразумљиво становницима Поганова или околних села. Они можда не знају ко је Рембрант и ко је Ван Гог, али знају да овде бораве необични људи који пејзаже и ликове из њиховог света преносе на своја платна. И то чине тако да ти пејзажи говоре новим језиком и зраче новим импресијама. И то њихово дело је значајно и вредно јер ће се у њему сачувати наше данас, са својим страстима и усхићењима, у нејасном сутра, какво год оно било и какве нам год нове бриге донело.

Калин Николов¹
Силата на пленерът в
Поганово

През 2012 живях заедно с колонията художници, поканени да отбележат с присъствието си поредния творчески пленер в Поганово. Обитавахме дълбока, сякаш по космически стаена бездна, последица от последните милиони години тишина от болка и красота, история, но и автентична балканска индивидуалност. В подобни места разбираш колко малко измежду събитията отвъд това пространство, в съседство с тази непоколебима власт на природата може би са от значение. Беше горещо лято – всичко някъде би изгоряло и заприличало на безцветна слама и мизерно сивееща, суха земя. Тук зеленината обратно си връщаше всеки метър, който някакво човешко присъствие ѝ бе оспорил. Подобни места се определят като залязващи или примиращи, времето чака да обърне последната страница от техните хроники и да постави и поредните човешки съдби в архива на миналото.

¹ Уредник в Графичния кабинет на Националната художествена галерия, София; Участник в пленера през 2012 г.

Калин Николов¹
Моћ колоније у
Поганову

Године 2012. живео сам заједно са групом уметника, позваних да својим присуством увеличају још једну ликовну колонију у Поганову. Живели смо у дубоком, као космос тихом бездану, последици претходних милиона година тишине, бола и лепоте, историје, али и аутентичне балканске индивидуалности. На оваквим местима увиђате колико је мало догађаја изван датог пространства, у суседству са непоколебљивом влашћу природе, који можда и имају неког значаја. Било је врело лето – негде би све усахло и почело да личи на безбојну сламу и мизерно сивкасту, суву земљу. Овде је зеленило узимало натраг сваки метар који му је некакво људско присуство оспорило. Слична места описују се као места “на заласку” или умирућа; време чека да окрене последњу страницу њихових хроника и да људске судбине једну за другом положи у архиву прошлости.

Али, оваква места су имуна и остају глува за испразну сујету зво-

¹ Кустос Збирке графика Националне уметничке галерије, Софија; Учесник колоније 2012. год.

Калин Николов, Поганово, уље на платну, 70x100 цм, 2012. Инв. бр. 426

Но подобни места имат имунитета да останат глухи за празната суетност на камбаните, които цивилизацията непрекъснато бие за да предвещава някое Второ пришествие. Част ли е Поганово от един по-очевиден космически бряг, поздрав от онези временни движения в пространството, определяни като водовъртежи на живота? Още повече Поганово днес, привикнало със своята тишина... Една илюстрация. Преди повече от тридесет и пет години из Европа се въртеше един документален, научно-популярен филм. В него се съдържаше хипотезата, че някога, в древността Земята ни е била посещавана от извънземни

на у која цивилизация непрестано удара, предсказујући тиме неки Други долазак. Да ли је Поганово део једне очевидније космичке обале, јаче од оних краткотрајних кретања у простору које одређујемо као вртлоге живота? И пре свега Поганово данас, навикло на своју тишину... Ево једног примера. Пре више од тридесет и пет година Европом је кружио један документарни, научно-популарни филм. Филм је садржао хипотезу да су некада, у давнини, Земљу посећивали космонаути из свемира. Приказиване су пирамиде крај Каира и у Мексику, велики храмови на Тибету и у пустињама... Сасвим неочекивано, на-

космонавти. Показваха се пирамидите край Кайро и в Мексико, велики храмове в Тибет и сред пустините... Най-неочаквано дикторът посочи малка Европа и още по-малките Балкани и разказа, че там някъде има манастир, в чиито стенописи извънземните са изобразени. Наричал се Погановския. Камерата показа ангели, които като в черупки с огнени пипала летят из небето, докато Исус, също обвит в подобно огнено тяло слиза в другото пространство, това на небитието, невидимо измерение, съдържащо вярата, че нещата нямат край, че вечността съществува, че Вселената е по-наблизо от колкото е другаде.

Дали заради този спомен, когато кинозалата мълчеше от изненада, а и фактите ни говореха, че в Космоса има и нещо друго, може би дори същества като нас или дано да не са като нас, Поганово от миналата година, когато живеях там с приятелите художници, ми приличаше на село от храмове. Не онези, чиито колони са с капители, които познават строгия отвес на майсторите или релефите на скулпторите, а други храмове: хората в тях са паметници, оригинали, маргинали, те са съдбата на Балкана, селото, пътищата, те са в диалог с природата или тишината, те са си избрали тази съдба и са горди с нея. Обичах да ставам рано и да стоя в двора на къщата, където бях – не се познавахме преди това с моя хазяин, наричан просто Бамби (като от филма на Дисней), но сякаш само и в тишината ние си предавахме поз-

ратор је показао малу Европу и још мањи Балкан и испричао да тамо негде постоји манастир на чијим су фрескама приказани ванземаљци. Зове се Погановски. Камера је приказала анђеле, који као у оклопима са ватреним пипцима лете небом, док се Исус, такође обавијен сличном огњеном твари, спушта у друго пространство, оно које припада небивствовању, у невидљиву димензију која садржи веру да ствари немају крај, да вечност постоји, да је Васиона ближе него што је другде.

Да ли због ове успомене, када је биоскопска сала ћутала од изненађења, а и чињенице су нам говориле да у Васиони постоји и нешто друго, можда чак и бића попут нас, или, боље, бића која нису попут нас, Поганово од претходне године, када сам тамо живео са пријатељима уметницима, личило ми је на село храмова. Не оних са капителним стубовима, који познају строги висак мајстора или рељефе вајара, већ другачијих храмова: људи су у њима споменици, оригинали, маргинали, они су судбина Балкана, села, путева, они су у дијалогу са природом или са тишином, сами су одабрали ту судбину и поносе се њоме. Волео сам да устајем рано и да проводим време у дворишту куће у којој сам боравио – нисам одраније познавао свог домаћина, кога су звали једноставно Бамби (као из Дизнијевог филма), али као да смо само у тишини проживљавали познанство које је постојало и које ће постојати. Поштени, једнос-

нанство, което е било и ще го бъде. Честни, естествени и добри хора! Обичах да пия кафе с Душан, съвършен пианист и внимателен домакин, с Тоша – да чуя как е хванал глиган с голи ръце.

Не мога да не мисля, че именно в Поганово най-нежния български художник, най-дълбокия майстор на деликатните цветове, първият български импресионист, макар роден далече другаде е дошъл край Ерма, в манастира да се ожени – Никола Петров! Гениалният символ на безкомпромистното българско младо изкуство е харесал околията не заради извънземните, а заради извънземната красота. Описана от великия Алеко Константинов, малко (само две години) преди да го убият:

”Ето Желюша... Погледнете сега на югозапад. Виждате ли онези просечени сиви гигантски скали, блеснали на слънцето! Те тъй успоредно се спущат в бездната, гдето протича реката Ерма. Под тези колосални отвесни скали, край реката, е Погановският манастир, потънал отвред в зелената на дъбовия лес, който покрива стотини разнообразни по форма и величина хълмове. Сега вече никоя сила не може ви съдържи, никое разстояние не може ви уплаши.

Скалите, по-скоро до тези чудни гигантски скали!.. Скалите, скоро! Боже, каква е тази пропаст! Каква е там онази бездна, от която се издигат облаци към небето? Спускайте се надолу, спускайте се по стръмни-

тавни и добри ъуди! Волео сам да пијем кафу са Душаном, изузетним пијанистом и пажљивим домаћином, са Тошом – да слушам како је ухватио дивљег вепра голим рукама.

Не могу да не мислим о томе како је управо у Поганову најнежнији бугарски сликар, највећи мајстор деликатних боја, први бугарски импресиониста, иако рођен далеко одавде, дошао на Јерму, да у манастиру склопи брак – Никола Петров! Генијалном симболу бескомпромисне младе бугарске уметности овај предео се допао не због ванземаљаца, већ због неземаљске лепоте, коју је описао велики Алеко Константинов мало (само две године) пре него што је убијен:

”Ево Жељуше... Погледајте сада ка југозападу. Видите ли оне избраздане сиве џиновске стене, што се пресијавају на сунцу! Тако паралелно се спуштају у бездан, кроз који протиче река Јерма. Под овим горостасним стрмим стенама, покрај реке, налази се Погановски манастир, са свих страна утонуо у зеленило храстове шуме, која прекрива стотине узвишења разноликих по облику и величини. Сада вас већ никаква сила не може задржати, и никаква вас даљина не може уплашити.

Стене, стићи што пре до тих дивних огромних стена!... До стена, сместа! Боже, какав је ово амбис! Какав је онај тамо бездан, из којег се

ната, потънете в гъстата мъгла, на дъното на бездната е селото Погановци. Не се спирайте, напред! Още малко, още един хълм... Погледнете сега!... В този момент ще въздъхне ли някой за Тирол и Швейцария, че да го цапна по устата!... Господааа! Гледайте бе, гледайте хубости, гледайте чудеса... Защо е тъй беден човеческият език, защо е тъй слабо моето перо! Е, как да опиша сега ония колосални порти, образувани от разноцветни скали, в които е прикован моят поглед? Как да опиша фантастичните фигури, които гледам през тия порти? Как да дам понятие за тая райска долина, окръжен с всевъзможни лесисти хълмове? Мога ли да схвана неизчислимите оттенъци в игрите на светлината и цветовете? Всички сили и способности нямат пред туй подавяюще величие и всичко се съсредоточва в зрението, в нямото благоговейно съзерцание...

Слизаме на Погановския манастир.”

Писано е през 1895 година, а същото изпитваме днес. За тези, които не знаят подробностите това е Манастирът ”Св. Йоан Богослов”. Разположен е на левия бряг на живописната река Ерма близо до гр. Димитровград в Югоизточна Сърбия. В края на XIV в. деспот Константин Деян започнал изграждането, а след смъртта му неговата дъщеря Елена - съпруга на византийския император Мануил II Палеолог, продължила строежа на манастира, но едва през 1499 година храмът бил завършен и

облаци уздижу у небо? Спуштајте се наниже, спуштајте се низ стрмину, утоните у густу маглу, на дну бездана је село Погановци. Не стајте, напред! Још мало, још једно брдо... Гледајте сада!... Уздахне ли неко у том трену за Тиролом и Швајцарском, лупићу га по устима!... Господооо! Гледајте, бре, гледајте лепоту, гледајте чуда... Зашто је људски језик тако сиромашан, зашто је моје перо тако слабо! Ех, како сада да опишем оне колосалне капије, сачињене од разнобојних стена, за које је прикован мој поглед? Како да опишем невероватне облике које кроз те капије посматрам? Како да дочарам ту рајску долину, окружену разноликим шумовитим брдима? Могу ли да разумем безбројне нијансе у играма светлости и боја? Сва снага и све способности остају неме пред том неизмерном величином и све се фокусира на посматрање, на нему побожну контемплацију.

Силазимо у Погановски манастир.”

Писано је 1895. године, а исто осећамо и данас. За оне који нису упознати са детаљима, реч је о манастиру „Св. Јован Богослов“. Смештен је на левој обали живописне реке Јерме у близини Димитровграда у Југоисточној Србији. Крајем XIV века изградњу је започео деспот Константин Дејан, а након његове смрти његова кћи Јелена – супруга византијског цара Мануила II Палеолога, наставила је са изградњом манастира, али је

зографисан. През периода юли 1879 – ноември 1920 г. манастирът е влизал в пределите на България. Храмът е богато украсен, стенописите са разгънати на площ повече от 360 квадратни метра.

Една от най-хубавите икони от края на XV век – известна като ”двустранината икона от Поганово”, е красяла храма до избухването на Втората световна война. На едната ѝ страна е изобразена Пресвета Богородица Катафиги със Св. ап. и евангелист Йоан Богослов, а на другата – Христовото чудо в Латом. Предполага се, че тя е дарена на манастира от дъщерята на деспот Константин. Преди войната светинята е била пренесена в България и днес е изложена в криптата на патриаршеската катедрала ”Св. Александър Невски” в София.

Но за да сме тук и да имаме това незаменимо усещане пред красотата съществува още една подробност. Това са волята на организаторите на пленера, вече сам превърнал се за своите над двадесет години съществуване в богат творчески фонд и ценна колекция творби. Галерията в град Димитровград и местния съвет за култура са инициатори на нещо, което вече реално е оставило дълбока диря в историята на балканското духовна съвременност и хроника. Благодарение на тях всеки от нас се сдобил със своя си пленер. Бяхме заобиколени с гостоприемство. Намерихме много общи, чисти и важни теми за общуване, за поре-

тек 1499. године храм завршен и осликан. У периоду од јула 1879. до новембра 1920. године манастир је припадао територији Бугарске. Храм је богато украсен, а фреске заузимају површину од преко 360 квадратних метара.

Једна од најлепших икона с краја XV века – позната као ”двострана икона из Поганова“, красила је храм до избијања Другог светског рата. На једној страни приказани су Пресвета Богородица Катафиги и Св. ап. и јеванђелиста Јован Богослов, а на другој – Христово чудо у Латому. Претпоставља се да је икона била дар манастиру од кћери деспота Константина. Пре рата светиња је пренета у Бугарску и данас је изложена у крипти патријаршијске катедрале ”Св. Александар Невски” у Софији.

Но, да бисмо били овде и да проживљавамо тај незаменљиви осећај пред лепотом, битно је још нешто. То је воља организатора колоније, која је за више од двадесет година постојања изнедрила богат стваралачки фонд и вредну колекцију радова. Галерија у Димитовграду и локални савет за културу су иницијатори нечега што је заиста оставило дубок траг у историји балканске духовне савремености и хронике. Захваљујући њима, свако од нас је добио сопствену колонију. Били смо окружени гостопримством. Пронашли смо много заједничких, суштинских и важних тема за разговор, по којима зна који пут увидели

ден път осъзнахме как различните хора различно усещат една и съща видимост, но чрез изкуството такава различие не досажда и не разгражда хуманните основи на света и човечността. Напротив... Погановският пленер направи много за нас!

Но този пленер има история, която е по-важно да бъде обобщена, защото единиците участващи няма да могат да пресъздадат обективно единствено чрез своите присъствия и спомени. Точно за това бе направено важно обобщение на събитието, чиито натрепвания са ценна колекция от творби и много важни контакти от регионален и международен план. От основаването му до днес пленерът *Погановски манастир* има огромно значение за поддържане на нивото на художествената култура в региона и нейната популяризация. За двадесет и пет години дейност, освен запомнящото се участие на известни автори от Сърбия, България, Черна гора, Хърватия, Босна и Херцеговина, Словения, Македония, Румъния, Гърция, Турция, Франция, Русия, Полша, Великобритания, Ирландия, САЩ, Мексико, Китай и др., градската галерия в Димитровград успя да натрупа огромна живописна колекция.

Пленерът в Поганово има силата да се вмества в история от изкуство и съдбите на хора чрез чудесните творби на участниците. Той не е просто в традициите на случилите се процеси през епохите – той е самите процеси.

како различни ъуди на различите начине доживљавају једну те исту стварност, али кроз уметност таква различитост не смета и не разграђује хумане основе света и човечности. Напротив... Колонија у Поганову учинила је много за нас!

Али, ова колонија има историју за коју је битно да буде резимирана, јер учесници као појединци неће моћи да је објективно репродукују само на основу свог присуства и својих сећања. Управо је због тога направљен важан резиме овог догађаја, у виду публикације, чији су резултати вредна колекција радова и изузетно важни контакти на регионалном и међународном плану. Од оснивања до данас колонија *Погановски манастир* је од огромног значаја за одржавање нивоа уметничке културе у региону и њену популаризацију. За двадесет и пет година рада, поред истакнутог учешћа познатих аутора из Србије, Бугарске, Црне Горе, Хрватске, Босне и Херцеговине, Словеније, Македоније, Румуније, Грчке, Турске, Француске, Русије, Пољске, Велике Британије, Ирске, САД-а, Мексика, Кине и др, градска галерија у Димитровграду успела је да сакупи изузетно велику колекцију уметничких слика.

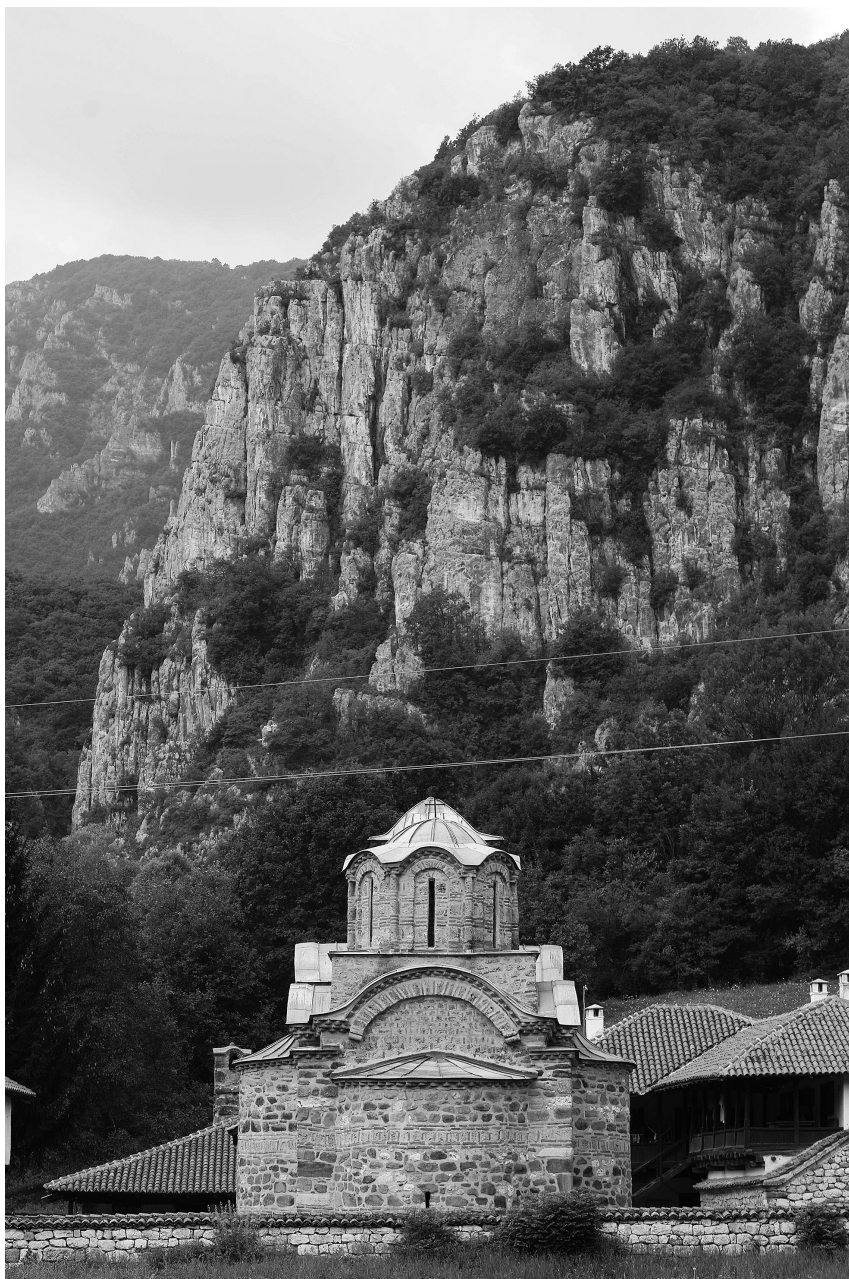
Колонија у Поганову има моћ да, кроз предивне радове учесника, постаје део историје уметности и људских судбина. Она није само део традиције процеса који су се одигравали кроз епохе – она јесте сам процес.

Драган Булатовић' Лечилиште погледа

Шта је то што ликовне колоније одржава ”на стању”? У тренутку оснивања Погановске колоније на територији Југославије у нестајању, већ је постојало 300 оних које су иза себе имале бар десет сазива. У првој деценији њеног постојања појавило се још три пута толико оних које нису имале више од три сазива пре гашења. Погановска је преживела. Сачувала је свој фонд који, након валоризације, не показује велике разлике у односу на оне са дужом историјом, озбиљнијом професионалном подршком и већим финансијским фондовима. Поред равномерне заступљености старијих и млађих аутора, којим се добија једна објективна слика не претерано иновативног и уметнички револуционарног времена, овај фонд је специфичан, пре свега, по доброј заступљености завичајних аутора.

Када се мора говорити о чисто ликовним вредностима било ког фонда колоније, онда се мора рећи да те колекције, ретко прерасле у музеализован збирни фонд, одавно не одражавају ни најновија ни најрадикалнија стања у текућој продукцији, а још мање у оном што зовемо *независни ентитет света уметности* који подразумева размену на слободном тржишту идеја и производа. Колоније јесу на свом почетку биле покретачи новина. На пример, када Надежда Петровић није успела да се на Првој југословенској изложби 1904. године у Београду избори са конзервативним академским сликарима, сазвала је прву Сићевачку колонију! Поновиле су неколико пута то друге колоније у својој недугој бунтовничкој историји. Када је програм соцреализма био једини могући избор за декоративне државне наруџбине, а других готово да није ни било, на првој сликарској колонији у Сенти 1952. године, могло се опуштено посветити пределу или портретима обичних тежака. Када је доминација владајућег социјалистичког естетизма наметала асоцијативну апстракцију,

1 Професор Филозофског факултета Универзитета у Београду и оснивач *Центра за музеологију и херитологију* на истом факултету.

Погановски манастир, 14. век. Фото: Росен Тошев

суботичка колонија је понудила слободу истраживања материје сликарства у радовима тада пристиглих енформелиста. Када је ентропија естетизма сабила скулптору у испразну стилизацију, колонија Тера понудила је експерименте са земљом и печене комаде изнела у свакодневицу, на суботички корзо. Са малим изузецима, на колонијама нису афирмисани револуционарни покрети, мада су неки облици нове уметности имали форме колоније – група ОХО у Шемпасу, Породица бистрих потока на Руднику, али не и Bosch+Bosch која свој изразито урбани ангажман није успела да искористи против шаблонизираних програма сликарских колонија.

Због побројаних примера који представљају одступања од лепо сложене историје појава сликарских колонија, треба њиховом извору посветити дужну пажњу, пре свега због сагледавања њихове будућности.

О историјским изворима идеје колоније и шта је од те идеје актуелизовано пре 25 година у Погановској колонији, а шта обећава њену будућност данас:

а) Иако барбизонци, с једне стране, и *Hinaus in Freie*, с друге старане, слове за оне на које су се сви колонисти угледали, мислимо да су они само део приче о једном ослобађању од окова институционалног образовања, о побуни против јаловог метода савладавања заната на овешталим академским узорима који су се запрели у старим општим и *старијим новим*, локализованим митологијама на свим уметничким академијама. Самоослобођени барбизонци су се дохватили ваздуха и обновили своја плућа, али не претерано и свој измалтретирани поглед и наслеђену загаслу палету. Темељну промену става према сликарском академизму програмски је поставио Г. Курбе сликом *Добар дан гоподине Курбе* (1854) која приказује баш то – сликар, одлучно и радосно, оставља иза леђа град и са својим алатом одлази у слободни простор. Нови видик који се указао, избацио је нови сликарски предмет – светлост. Група *набиста* је још одлучније померила тежиште ка умском садржају сликарске *ствари*. Ван Гог је драстично демонстрирао незаобилазну животност сликарског предмета, а Гоген је прокламовао посебно снажну сликарску телеологију – сликар као цивилизовани дивљак, приклонивши се потпуном повратку очуваној природности људске заједнице.

Слично ослобођењу сликарског ума набиста, руски *передвижњици* су побегли од учмалих литерарних визија германских митова као узора за занатско стасовање и пустили свој поглед преко пољана прошараних грбачама тежака. Набисти и *передвижњици*, понављају ренесансни узор истраживачког гледања у веку узаврелом од открића и револуција и добрим делом садржински попуњавају празнину у целовитом сагледавању света коју рапидно производи нарастајућа вера у благодети технолошког развоја.

б) Ако нам историјско искуство даје за право да однос **природно – израђено** (*natura-ars*) издвојимо као једну од најважнијих супротности око које се формира поглед на свет ствари, онда је питање вере у *будућност*, не какво је било

схватање природе и уметности до сада, већ шта нам стваралачка интуиција може обећати у будућности? У том одгонетању пресудна је улога погледа који је сталним продубљивањем увећавао наше знање о свету који нас окружује и обрнуто, сталним увећавањем знања продубљивао своје досеге. На пример, ослобођени ренесансни дух је водио сликара да природу открива као извор свог сазнања и развоја своје имагинације. Истини за вољу у том ”откривању” било је онолико одбаченог догматског (монотеистичког) тумачења света колико и обновљеног античког холизма – погледа на свет као јединство датог. Узмемо ли да је управо та јединственост (оптичког и умског) погледа (као ”светоназора”) један од темељних принципа Леонардовог делања, морамо поновити став Александра Коареа да је интуиција (рабљивија код сликара) неопходан конституент научног открића, те да Галилејовог открића не би било без финог развоја његовог ликовног генија (био је драгоцен ликовни критичар), исто колико је Леонардова ликовна визија била спознајно убедљива због његовог иноваторског генија.

Како се овај узлет, убрзо након Леонардове самеге *obscure*, преко аероплана, самоходки и сличних иновација, суновратио у робустну технолошку доминацију, остаје да нас узнемирава питање нарушене холистичке хармоније. Да ли је интуиција задовољена новим схватањем односа природе и човековог погледа на њу управо развојем продубљивања погледа које је ишло далеко изван природних оптичких ограничења којима је човекова природа одређена – нпр. електронским микроскопом, па потом свих нових врста скопија, а све изван опсега природно датог. У погледу је превладало оно што је умско над оним што је природно оптичко, тј. човек види више него око, технологија више одгонета од погледа на стварност/природу. Оно што је био Вазаријев идеалистички *disegno*, извргло се у дизајнирање генома. Вазаријева визија креирала је умско, дизајнирани геном елиминише наш ум!

Па што би онда хрлио у природу, ето му компјутера? Излаз из овог апсурда је на путу генезе интуиције, а у њој је једнако шаљиво колико и озбиљно питање: да ли је изумитељ електронског погледа завршио сликарску академију, односно да ли су аутори плазматичних *art нуво* слика студирали хемију и биологију? По среди је један други судбоносни однос: да ли су отуђења, што сликара од природне стварности, што знања од свакодневног живота, изазивале алијенацију од нове, *techno* и *ratio*, догме. Ово се у друштвеној теорији, па и уметности, зове ангажман, друштвени, па се и позив Надежде Петровић за пролаз кроз сићевачке ”драперије” више односи на спасавање интуиције, него на зихер подражавање природе. Оне интуиције која слика и онда када Монеове очи више ништа не виде, као и оне која ствара музику и након што је Бетовеново ухо потпуно тупо. Ту нам не допушта да оманемо сама чињеница да нису прерафаелити револуција, већ тек на њиховом наслеђу настали ”плазматични” свет *art нувоа* или, још јасније, кубистичка полиперспективност, коју већина историчара уметности узима као

Звонко Павличић, Погановски манастир, уље на платну, 100x73 цм, 1998. Инв. бр. 34

стварни почетак модерне. Тако је Курбеов "поздрав" само зачетак великог покрета који је револуционарно крунисан импресионистичким експериментом са стварностима, једнако колико и набиистичка генеза психолошком стварношћу боје (Гог, Гоген). Ангажман је препознат увек када интуиција надвлада. Једнако је то било и пре 25 година када је Димитар Илијев обелоданио своју иницијативу, као што можемо да у сличној намери читамо најновије радове Демијана Херста који кокетирају с научним виђењем живе материје.

Вратимо се геному. "Па што би онда хрлио у природу" кад му је жеља дизајнирана да жуди за ИКЕА-ом?

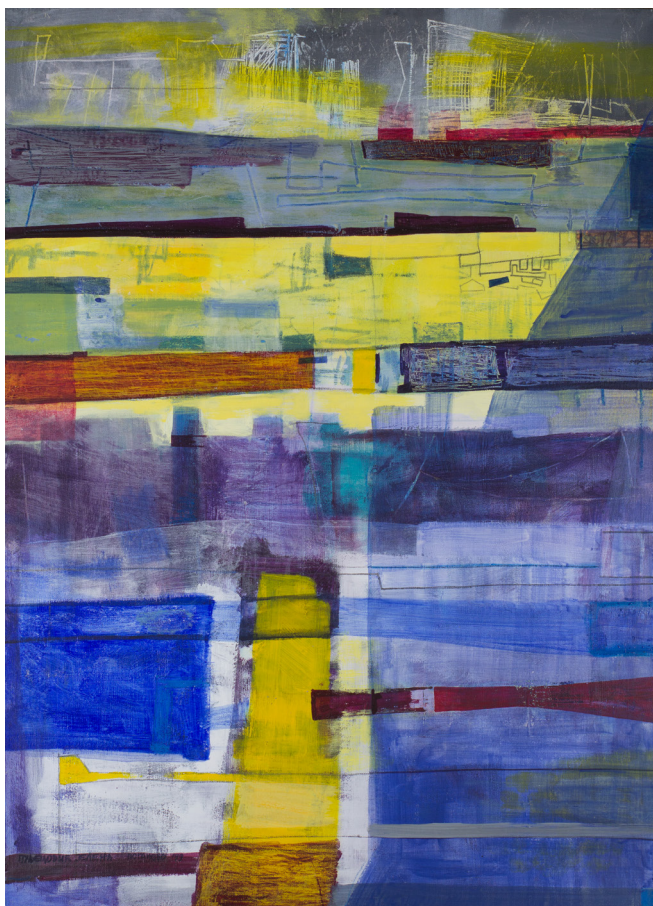
Свилен Стефанов, Пејзаж Јерме, уље на платну, 70x100 цм, 2015. Инв. бр. 481

Један од одговора је у стилу Вазарија, идеалистички и позајмљујемо га из искуства, својевремено, професорице амстердамске академије Марине Абрамовић. Људе (сликаре, будуће) треба вратити у природу да би се поново интегрисали као природна бића. Дисање, умивање на потоку, исхрана у шуми, разговор с птицама, дружење с овцама. Речју, очајничка утопија појединаца.

Други је ангажман по моделу Надежде:

- Дохватити дирек куће која је природно усахла од самоће на Старој планини, па га унети у најурбанији простор, у галерију. Простор савршено вештачки који снагом тривијалног ауторитета приморава посетиоце да се питају *шта овај хоће да нам каже, укључујући и могући одговор: ух, да није ово из мог, заборављеног села!?* (добар пример за речено је изложба Бранко Николов, *Нема никога код куће*, Галерија УЛУС, Београд 16 – 27. об. 2017).²

² <http://www.ulus.rs/srpski/izlozbe/izlozba-branka-nikolova-u-galeriji-ulus>

Јелена Пуџецовић, Поганово, уље на платну, 100x73 цм, 1999. Инв. бр. 163

- Просвиленити своју визију погановске прошлости на леонардовском студирању капљичастих завеса које прозводи моћна Јерма (пример: слика Звонка Павличића из фонда ликовне колоније).

- Упорном регенерацијом погледа на небо кроз усеке Суве планине све до визије *нејасних урбаних објеката* (пример: слика Свилена Стефанова из фонда ликовне колоније).

Трећи је по моделу Галилео, ликовни критичар – Леонардо, научник и конструктор.

- учесници колоније су сликари офтамолози и оптичари који сликају своје истраживање

- како генетичар да шета кањоном Јерме, чекајући да му ”јабука звекне у главу”: учи поглед да моделује геном (успореност примене резултата открића ДНК је долазила из слабости модела)

Сви ови предлози које моделујемо као своју необуздану визију почивају на једном врло стварном темељу – на месту које је изабрано у оно невреме за колоније (1993). Избор је део апсурда који прати све ситуације безизлаза (тада смо били затворени свеопштим санкцијама) и пао је на место на коме се надмећу природа и људско умеће – немирна Јерма с погановским неимарима и живописцима. Шта су о томе мислили Илијев и саоснивачи Погановске колоније није нам знано, но можемо да истакнемо да је то један од реалних разлога дуговековности ове колоније и истовремено гарант њене будућности. Најпре због тога што то надметање равноправних побуђује и данас продубљивање видика, и оптички и духовно, али истовремено не допушта сужавање погледа на једну сврху, те и ником није пало на памет да концепцију колоније своди само на, на пример, вештину иконописа. Напротив, сваки учесник којем је историјско наслеђе овог места побудило баштинске реминисценције решавао је своје визије у свом маниру, не имитирајући старе технике (пример за то су две слике Звонка Павличића из фонда галерије, као и недавна самостална изложба коју је имао у Галерији Мета Петров: *Вртлози*, 27. 04 – 17. 05. 2018)³. Нису то увек бивале и најуспешније пластичке реализације, али јесу драгоценство сведочанство о отвореном дијалогу на месту визуелне сензације. Истовремено, они учесници чија је реминисценција подстакнута средњовековном баштином погаћала управо онај извођачки, мајсторски, умели су да у маниру старог живописа прикажу своје сасвим урбане визије (пример: слика Јелене Пуљецовић из фонда ликовне колоније) Поново, значајније за анализу генезе концепције колоније, него што ће остати запамћено као успешно дело у опусу њеног једног учесника.

Мишљења смо да је Погановска колонија срећно избегла типолошка сужавања, али да јој је неопходна јаснија формулација своје особености. Њу свакако пресудно одређује описани *locus*, композитна гиздавост Јерме и Поганова.

³ *Вртлози* – крхко стање постојања, доступно на <https://www.danas.rs/kultura/vrtlozi-krhko-stanje-postojanja/>

Јелена Павличић¹

Гледање кроз друге или: ликовна колонија и самоогледање

У време када је настала ликовна колонија *Погановски манастир* 1993. године, најстарија ликовна колонија у Србији је славила безмало стоти рођендан. Пракса одржавања оваквих скупова очито није ретка, а до данас је активних колонија, које су одолеле времену, регистровано преко 200 у Републици Србији.

Дакле, може се рећи да је потреба уметника, претежно сликара, да се окупе и у природи (углавном другачијој од оне у којој живе) стварају, заједно са групом људи сродних интересовања, врло изражена и остварива. Због тако велике жеље која има бројне поборнике као и због дуготрајне, понекад се чини неупитне подршке организатора и финансијера (у овом случају то су Центар за културу Димитровград и Општина Димитровград) често се заборавља на друге мотиве за одржавање, односно одржање колоније.

Наиме, ти мотиви не морају, а вероватно и не могу, бити ”прворођени”, али је одговорно, разумно и пожељно да се преиспитују, надограђују и обликују тако да одражавају савремене потребе организатора, учесника и посредних корисника ове надасве лепе манифестације.

О мотивима за настанак (као и опстанак) колоније *Погановски манастир* нисмо знали пуно. Ретроспектива тог догађаја дата је у једном доста познијем тексту каталога поводом двадесете године одржавања ликовне колоније, од посредног ”сведока” бележника. Ни из других каталога изложби са остварених колонија, као најдоступнијих, а можда и јединих докумената о овој манифестацији, нисмо сазнали више, припремајући се за Округли сто поводом двадесетпетогодишњице ликовне колоније *Погановски манастир*. Текстови који прате репродукције радова у поменутиим публикацијама, углавном пружају осврт на поетике

¹ Асистент на Факултету уметности Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици и сарадник Центра за музеологију и херитологију Филозофског факултета Универзитета у Београду.

појединачних уметника, заступљеност локалних тема у радовима (или бар видљивост инспирације истим), као и на важност ове ликовне колоније за културни живот у окружењу.

Иако је јасно да се ово последње може узети као аксиом, године трајања Погановске колоније позивају на преиспитивање овако дефинисане позиције ликовне колоније – посебно зато, што се чини се, ова (нејасна) позиција узима као главни мотив настављања традиције организовања. Уз то иду и године досадашњег трајања као и сам назив колоније која, рабећи један средњовековни белег, скрби себе ауром баштинског предмета који треба очувати. Речено свакако није изузетак, јер и многе друге ликовне колоније су такође добиле назив по репрезентативном културном наслеђу датог краја, но тај се модел не сматра увек афирмативним, нарочито ако се покаже да дата колонија не испуњава професионалне стандарде рада.

Не може се порећи да је ликовна колонија Погановски манастир допринела афирмацији ове средине у неким ширим културним круговима већ тиме што је међу њеним учесницима преко 200 аутора, углавном из земље, али и из иностранства. Ипак, шта ликовна колонија значи за локално становништво? Да ли су и они њени корисници, те будући настављачи? Поставља се и питање, да ли радови настали на ликовној колонији, као погледи других, могу да пруже нови поглед на већ познато и буду алат самопосматрања.

Сваке године Галерија ”Методи Мета Петров” приказује радове настале на претходној колонији. Ове повремене ”приредбе” показују да су уметници били инспирисани крајоликом Погановског манастира и кањоном реке Јерме. Међутим, њихово једновремено приказивање, као подсећање на рад уметника у оквиру колоније, може се тумачити и као елитистичко – пробрано, кратко и циљано приказивање намењено одређеној публици. Такво приказивање није и комуникативно, те потискује ону, раније поменућу, позицију важности за културни живот Димитровграда.

Ипак, фондус ликовне колоније који броји преко 500 радова, говори много више од одабира радова (који се врши углавном према личној естетици приређивача) и згодан је материјал за самопосматрање, тј. учење о себи кроз друге и оно како нас виде – дакле, како виде сам крајолик (који се нужно и мења), али и ликовну колонију као културну институцију. Искуства уметника са ликовне колоније, преточена у ликовно дело морају бити предмет дубљег посматрања, и то не само експерата, дакле, заинтересоване мањине. У том смислу, комуникативност са публиком, а кроз ова дела, допринела би афирмацији уметности, градске галерије и културног центра, али и предела у којима су уметници стварали, као могућих туристичких простора и свакако предмета баштињења самих људи овог краја. Када кажемо афирмација, мислимо и на едукацију у општем смислу, која има за циљ усвајање основних сазнања о комплексности уметничких дела

и начинима њиховог стварања. С тим у вези, поред упознавања са основним ликовним техникама и медијима, публику треба образовати тако да разуме, или боље рећи, увек очекује вишезначност уметничких дела, те и сама не пристаје на стављање једног рада у само један контекст. У овом случају, мисли се на приказ радова са колоније на годишњим изложбама. Дакле, очекивана би била и њихова појединачна контекстуализација, те излагање у оквиру различитих тематских изложби, које би требало да оправдају раније изнета мишљења о заступљености разноврсних поетика, тема, мотива и слично у фондусу колоније.

Мишљење о томе како трансформисати, уобличи и заштитити фондус Галерије² дали смо као део експертског тима крајем прошле године, а који је и део ове публикације. Но, да је и публику потребно стварати, поштовати и неговати, уочили су и сами организатори. Како је у најави колоније стајало, ове године је први пут и група деце организовано имала прилике да учи од учесника колоније и тиме створи сопствено искуство не само о начинима стварања уметничког дела, већ и о специфичном раду у групи и у природи. Такође, датум одржавања колоније померен је за месец дана, како би одговарао активнијем друштвеном животу града у месецу септембру. Оправданост и резултате таквих промена, додуше, не можемо сагледати на њиховом почетку.

Округли сто "25 година Међународне ликовне колоније Погановски манастир", Поганово 2017. Реч директора Културног центра Николајче Манова. Фото: Саша Костов

² Фондусу Галерије, поред слика и скулптура насталих на колонији, припадају и дела која су поклоњена или поверена Галерији на чување. Реч је углавном о дипломатским поклонима Општини, Центру за културу, односно Галерији, као и поклонима самих уметника.

О потреби да се неки аспекти колоније усаврше и ускладе са професионалним приступом који се увелико и регулише прописима, говори чињеница да су организатори колоније поред иницијативе за уређењем ликовног фондуса колоније, у последњим месецима унели још неке новине. Једна се односи управо на организовање Округлог стола ”25 година Међународне ликовне колоније Погановски манастир“, као ретку прилику да се о овој манифестацији отворено, хетерогено и професионално разговара како би се сагледао њен значај и унапредила наредна издања. Друга се новина односи на припрему и штампање излагања са поменутог округлог стола, која би, како су организаторили почетно замислили, била део једне монографске публикације, као првог обухватнијег документа о континуитету ликовне колоније Погановски манастир.

Управо интерпретација и разумевање (могуће) динамике развоја ове колоније може охрабрити будуће генерације за преиспитивање некадашњих и савремених мотива за њен опстанак и можда нову профилисаност.

Учесници округлог стола ”25 година Међународне ликовне колоније Погановски манастир”, Поганово 2017. Фото: Саша Костов

Свилен Стефанов¹
За новите възможности
пред пленерът Погановски
манастир

Международният пленер Погановски манастир пише културната история на своя регион. Мисля, че това е безспорен факт. Ще напомня, че той съществува от 1993 г., като е основан по инициатива на Градската галерия. Кръстен е на едноименния манастир, чиято църква е посветена на Св. Йоан Богослов, а нейните стенописи са сред най-ценните образци на средновековното православно изкуство. Така, вече за около четвърт век, пленерът Погановски манастир има огромно значение за поддържане на нивото на художествената култура в региона. През този период, наред със запомнящото се участие на известни автори от Сърбия, България, Черна гора, Хърватия, Босна и Херцеговина, Словения, Македония, Румъния,

¹ Професор в Националната художествена академия в София. Участник в пленера през 2015 г. и член на Изкуствения съвет на Галерия "Методи Мета Петров" от 2015.

Свилен Стефанов¹
О новим могућностима
колоније Погановски
манастир

Меѓународна колонија Погановски манастир пише историју културе свог региона. Мислим да је ово непорецива чињеница. Подсетићу да Колонија постоји од 1993. године, када је основана на иницијативу градске галерије. Име је добила по истоименом манастиру, чија је црква посвећена Св. Јовану Богослову, а њене фреске су меѓу највреднијим примерима средњовековне православне уметности. На овај начин, већ око четврт века, колонија Погановски манастир је од огромног значаја за одржавање нивоа уметничке културе у региону. У овом периоду, наредо са истакнутим учешћем познатих аутора из Србије, Бугарске, Црне Горе, Хрватске, Босне и Херцеговине, Словеније, Македоније,

¹ Професор Националне академије уметности у Софији. Учесник колоније 2015. године и члан Уметничког савета Галерије "Методи Мета Петров" од 2015.

Гърция, Турция, Франция, Русия, Полша, Англия, Ирландия, САЩ, Мексико, Китай и др., градската галерия в Димитровград е събрала респектираща живописна колекция.

Градската галерия на Димитровград "Методи Мета Петров" по традиция открива пленера с изложба с творбите на участниците от предишната година. Така всяка година с откриването на изложбата се срещат участниците в стария и новия пленер. Отличната организация и красивата природа правят участието в този международен форум наистина запомнящо се събитие, а изложбите с произведения от пленера редовно гостуват в галерии в Пирот, Ниш и Белград. С удоволствие си спомням, че през 2016 г. изложба с живописни платна от различни години гостува в Галерия "Академия" на Националната художествена академия в София, затвърждавайки значението на пленера *Погановски манастир* и в България.

Несъмнено, този пленер е институция и събитие, което наред с всичките си достойнства се явява истински мост между сръбските и българските художници. И не само. Неговата културна мисия е част от образа на изкуството в днешна Югоизточна Европа. Не на последно място той е важен и с очарованието на мястото, на което се провежда. Но, разбира се, всички, които сме се събрали на този симпозиум, знаем всичко това. И може би основната цел сега е да се формулират нови идеи и подходи към неговото непосредствено бъдеще.

Румуније, Грчке, Турске, Француске, Русије, Пољске, Енглеске, Ирске, САД-а, Мексика, Кине и др, градска галерија у Димитровграду сакупила је респектабилну колекцију уметничких слика.

Градска галерија у Димитровграду "Методи Мета Петров" традиционално отвара Колонију изложбом радова учесника из претходне године. Тако се сваке године на отварању изложбе сусрећу учесници старе и нове колоније. Одлична организација и предивна природа чине учешће у овом међународном форуму заиста незаборавним догађајем, а изложбе радова са колоније редовно гостују у галеријама у Пироту, Нишу и Београду. Са задовољством се присећам да је 2016. године изложба уметничких слика из различитих година гостовала у Галерији "Академија" при Националној уметничкој академији у Софији, потврђујући значај колоније *Погановски манастир* и у Бугарској.

Несумњиво, ова колонија је институција и догађај који, поред свих својих вредности, представља и истински мост између српских и бугарских уметника. И не само то. Његова културна мисија је део лица уметности у данашњој Југоисточној Европи. Не мање важно, значајна је и због чари пре 25 година ликовне колоније *Погановски манастир* дела у коме се одржава. Али, подразумева се да сви ми који смо се окупили на симпозијуму поводом све ово знамо. И можда је сада

На прво място бих искал да посоча, че подборът на авторите може да бъде по-концентриран, ако вместо на принципа на различни хаотични познанства се премина към отговорно създаване на събитие – от провеждането на самия пленер, до финалната изложба. Такава принципно е ролята на куратора. Независимо дали е от Сърбия или България, кураторът може да изгради ясна концепция и подбор на автори, като по този начин гарантира високото равнище на крайния резултат. А от този резултат зависи и качеството на сбирката с живописни произведения, които се събират в галерията в Димитровград. Такъв кураторски подход много успешно беше приложен в България – и по-специално от художника Сашо Стоицов, който е основния организатор на пленера в Благоевград.

На второ място ще изтъкна, че качеството на един пленер не се постига само с голям брой на поканените художници. И тъй като съм бил участник в пленера през 2016 г. мога да споделя впечатлението, че даденостите на природата и редовната доставка на храна не са достатъчно условие за финален успех. Защото, преди всичко трябва да се осигури адекватно място за работа. И освен това, много точно трябва да бъде преценен капацитетът на местата за настаняване, спрямо броя на участниците. Ако е необходимо те могат да бъдат намалени дори наполовина, но със сигурност трябва да се подобрят условията за работа и пребиваване

главни циљ да се формулишу нове идеје и приступи у вези са блиском будућношћу колоније.

Најпре желим да истакнем да би избор аутора могао бити фокусиранији ако би се од принципа различитих неповезаних познанства прешло на одговорно креирање догађаја – од одржавања саме колоније, до завршне изложбе. Таква је у суштини улога кустоса. Без обзира на то да ли је из Србије или из Бугарске, кустос може да начини јасну концепцију и одабир аутора, те да на овај начин гарантује да ће коначни резултат бити на високом нивоу. А од тог резултата зависи и квалитет збирке уметничких радова који се прикупљају у галерији у Димитровграду. Овакав приступ кустоса веома успешно је био примењен у Бугарској – и тачније од стране уметника Саше Стоицева, који је главни организатор колоније у Благоевграду.

На другом месту бих нагласио да се квалитет једне колоније не постиже само великим бројем позваних уметника. Како сам био учесник у Колонији 2016. године, могу да поделим утисак да природне лепоте и редовна достава хране нису довољни услови за крајњи успех. Пре свега, треба обезбедити адекватно место за рад. Осим тога, смештајни капацитети треба да буду изузетно прецизно процењени у односу на број учесника. Уколико је неопходно, њихов број може бити смањен чак и упола, али свакако треба по-

на пленера. Може да се помисли и за по-кратък престой – например около седмица.

В същата връзка може да се желае още по отношение на развитието на една, да я наречем условно, туристическа програма. Участниците трябва да бъдат запознати със забележителностите на целия регион, а не само със стенописите от църквата на Погановския манастир. Защото решаващо е цялостното впечатление, което не е задължително да бъде творчески реализирано на място. С това е свързано и последното ми предложение, породено от опита ми от пленера в Милешевския манастир в Сърбия. Защото например там никој не изисква от художника да остави веднага готовите си творби. Участниците имат възможност да обикалят региона, да размишляват, фотографират и т.н., но техните творби се очакват едва през следващата година и се събират за изложбата, с която се открива следващия пленер. Така в колекцията на пленера влизат произведения не правени ”на крак”, а от ателиетата на художниците, т.е. това са напълно завършени и представителни за авторите си творби.

Всичко това не са критики към досегашната работа на ръководителите на пленера и галерията в Димитровград. Това по-скоро са евентуални възможности за промени, които да направят пленерът *Погановски манастир* още по-привлекателен, а живописната колекция на града – още по-интригуваща.

бољшати услове за рад и боравак на колонији. Могло би се размислити и о краћем боравку – рецимо, око недељу дана.

У том смислу могло би се захтевати више и у вези са развојем једног, условно речено, туристичког програма. Учесници треба да буду упознати са знаменитостима читавог краја, а не само са фрескама у цркви Погановског манастира. Оно што је одлучујуће јесте целокупни утисак, за који није нужно да буде стваралачки реализован на лицу места. С тим у вези је и мој последњи предлог, настао из искуства са колоније у манастиру Милешева у Србији. Тамо, на пример, нико не захтева од уметника да одмах остави готове радове. Учесници имају могућност да обилазе предео, анализирају, фотографишу и тако даље, али се њихова дела очекују тек наредне године и прикупљају се за изложбу којом се отвара наредна колонија. Тако у колекцију колоније улазе дела који нису рађена ”с ногу“, већ у атељеима уметника, то јест, у питању су радови који су потпуно довршени и репрезентативни за ауторе.

Све ово нису критике на досадашњи рад руководиоца Колоније и Галерије у Димитровграду. Пре је реч о изводљивим могућностима за промене које би колонију *Погановски манастир* могле учинити још привлачнијом, а уметничку колекцију града – још интригантнијом.

Радмила Костић¹

**Сарадња ГСЛУ Ниш / Ликовне колоније Сићево и
Ликовне колоније Погановски манастир.
Имагинарне релације**

Као историчар уметности који има дугогодишње искуство у раду у култури, својим учешћем у организацији рада Ликовне колоније Погановски манастир настојала сам, пре свега, да истакнем вишеструки значај и улогу формирања ликовних колонија на нашим просторима. Поред тога, намера ми је била да истакнем важност дијалога између ликовних колонија у Нишу и Димитровграду у оквирима међугалеријске сарадње.

Моја сарадња са колегама из Галерије ”Методи Мета Петров“ у Димитровграду се у већој мери односила на писање препорука, текстова, одабир учесника Колоније као и конкретних предлога у реализацији и осмишљавању програма рада Колоније.

Од свог оснивања па до данас Ликовна колонија Погановски манастир постиже са Галеријом савремене ликовне уметности у Нишу (организатором Ликовне колоније Сићево) завидну колегијалну сарадњу. Наиме, стручни тим Галерије СЛУ је своје вишедеценијско искуство и континуиран рад у организацији Ликовне колоније Сићево радо преносио колегама у Галерији у Димитровграду.

У већини случајева се радило о конкретним радним предлозима као што је избор уметника, који је увек представљао тежак и одговоран задатак, тако да смо често те проблеме заједнички решавали, дајући савете или препоруке.

Поред тога предложен је низ конструктивних предлога око приоритета, услова, критеријума и одредница у целокупном функционисању Колоније. Често су у договору између две Галерије, као два организатора, решавана значајна питања везана за трајање Колоније, број учесника, организацију и услове деловања, имајући на уму да добро осмишљене колоније представљају битан сегмент у представљању културе града, па и целе регије.

¹ Музејски саветник Галерије савремене ликовне уметности у Нишу.

Ако нам је познато да је организација једне ликовне колоније један веома сложен и напоран посао који, поред финансијских средстава, захтева и ангажовање већег броја људи, јасно је и да највећу заслугу за стварање, извођење и трајање колонија носе појединци који су били у стању да лепе идеје уобличе у реалну стварност и да уз огромне напоре одрже континуитет у раду. Тако су Димитар Митко Илијев и Бранко Николов, ликовни уметници и организатори, поред личног ангажовања у раду Колоније *Погановски манастир*, временом, постајали две најважније карике у успешној интернационалној сарадњи. Захваљујући томе у раду Колоније узимају учешће уметници не само из Србије, него и из иностранства: из Бугарске, Грчке, Италије, Енглеске, Кине, САД, Мексика, Русије, Румуније и других земаља из региона.

Слободанка Ракић Шефер са новинарком Радио Ниша Љиљаном Костадиновић, септембра 1997. Шефер: *"Фотографија је настала када сам боравила у Сићевачкој колонији и када су нас организатори довели у манастир Поганово. Тада сам се и заљубила у овај јединствени манастир и вероватно сам зато четири године касније и прихватила позив да дођем у ову колонију"*.

Рад у природи: Марија Јевтић на Колонији 2016.

Током искуства у организовању рада Ликовне колоније *Сићево* стекла сам утисак да је резултат много квалитетнији када у одабиру уметника и осмишљавању нових идеја учествује једно стручно лице као селектор Колоније – што би био и мој предлог за будуће сазиве погановске колоније.

Када је у питању организација рада Колоније требало би формирати Дневник рада по данима, како би уметници тачно знали свој распоред. Наиме, веома је важно да уметници буду упознати с временом када су слободни да раде, а када је предвиђен излет, или посета културно – историјским споменицима у околини, што је од посебног значаја за ауторе из иностранства.

Ликовна колонија *Погановски манастир* могла би да се шире афирмише кроз ликовне радионице у којима би заинтересовани појединци, студенти и ђаци могли на лицу места да се упознају са настанком уметничког дела и целокупним радом Колоније.

Поред тога, кроз туризам и различите сајмове би требало осмислити добру стратегију којом би Колонија пронашла пут до шире публике.

Сврха Ликовних колонија није само у настанку и што бољем презентовању уметничких дела, него и у дружењу међу уметницима из разних делова света, као и размени драгоцених искустава. Оне су постале значајни центри информација у којима кроз директан разговор са уметницима – ту на лицу места можете

сазнати шта се дешава у савременој уметности широм света од Бугарске, Грчке, Кине Русије, САД и других места.

У прилог значаја постојања ликовних колонија издвојићу интересантну анегдоту о двојици уметника који су једне године први стигли у Сићево. Проблем је био што је један био из Мексика, а други из Француске и ниједан од њих није говорило енглески. Док смо се ми организовали да нађемо преводиоце, они су већ на наше запрепашћење ћаскали сваки на свом језику, показујући један другоме блокове са цртежима које су понели. Дакле, разумели су се савршено по ко зна који пут доказавши да језик уметности превазилази све могуће баријере.

Зоран Тешановић' Право место

Према идеји одржавања округлог стола поводом 25 година ликовне колоније Погановски манастир у почетку сам имао благу резерву. Убрзо сам схватио да је село Поганово и конак код Дунђерова погодно и гостољубиво место за овакву врсту разговора.

Други озбиљни и угледни учесници истог посла дали су детаљна и промишљена историчарска изјашњења о овој теми. Нешто као заједнички именитељ била би констатација да ликовне колоније, као уосталом и све што у себи носи истинску културну супстанцу, немају никакву шансу без вантржишне подршке. Апел да се ликовне колоније, као брана провинцијској колотечини, спасу ”проналажењем” нешто веће буџетске подршке, морамо увек и изнова упућивати.

У позивном писму треба обавестити уметнике о одржавању округлог стола. Уметници би између себе разговарали на задату тему. Размишљања уметника би се могла преточити у писани текст који би потом постао део зборника.

Покушаћу да се што веродостојније присетим свога учешћа у Колонији Поганово 2017. Од боравка у овогодишњој Колонији имао сам вишеструке користи. У божанској природи села Поганова и његове околине, окрепио сам и тело и душу. Упознао сам многе сјајне колеге уметнике и историчаре уметности, домаћине из Центра за културу у Димитровграду, нашег домаћина Тошу Алексова, по свему питорескну личност. После дуго времена поново сам се срео са неколико мени изузетно драгих особа и видео једну одличну изложбу.

¹ Учесник Колоније 2017. године.

Са отварања изложбе поводом 25 година Колоније, Фото: Славиша Миланов

По изласку из аутобуса у центру Димитровграда, угледао сам нестваран приказ. На згради пристојног габарита стајао је велики назив – ГАЛЕРИЈА. Велики стаклени излози који су окренути према улици откривали су унутрашњи простор овога здања. У Галерији је постављена изложба аутора који су учествовали у раду Колоније у претходних 25 година. Радило се о једном могућем избору. Као неко ко је посвећен своме послу помислио сам ”има наде, у малим срединама још увек постоје појединци који верују у просветитељски значај уметности”. Било је очигледно да су оснивачи Колоније, а потом и њихови наследници, разумели да су ликовне колоније културне манифестације, примерене и прикладне мањим срединама. За разлику од других фестивала и ”манифестација”, оне скоро увек имају висок професионални ниво. Колоније имају и образовно васпитну улогу на становнике мањих заједница.

Пре стотинак година, немачки сликар Ловис Коринт поставио је питање ”Шта је важније, како је слика урађена, или шта је на слици?”. Ова дилема је опстала до данашњих дана. Ликовне колоније су вероватно једино место где уметници примат дају начину на који ће реализовати своју идеју. Колоније се првенствено организују због уметника, а они ограничено време и измењене

услове рада често користе за практичну проверу нових поступака. Мене као уметника, овога пута, највише је интересовао овај аспект изложбе. Уживао сам у интелигентним, култивисним и мајсторски урађеним сликама Бате Михајловића, Милана Сташевића, Бранка Николова. . .

Аутори који су заступљени на јубиларној изложби су значајно учествовали у обликовању сликарских сцена својих земаља. Радови на изложби нису њихова репрезентативна дела, али изложбе се не организују само за ”просвећену мањину” већ и за обичне љубитеље уметности, лаичке посматраче слике, за оне који слику доживљавају интуитивно.

Када је ликовна колонија 'Погановски манастир' опстала у тешким периодима и одржала континуитет у раду, не треба размишљати ни о драстичној промени физиономије.

Није нескромно, ако кажем да добро познајем дешавања на војвођанској ликовној сцени. Вредне сликарске колоније опстале су само нажалост у појединим градовима, а та традиција се некад неговала и у руралним срединама. Колонија ”Ечка”, некада снажно уметничко средиште, пандан колонији ”Сићево”, данас то више није. ”Ечка” је нажалост пример колоније, где су њени организатори, у покушају да се додворе новим ”уметничким праксама”, запоставили традиционално али и ново добро сликарство. Пројекат прављења ауторски и проблемски конципираних сазива, показао се као неуспешан. Организатори очигледно нису разумели да је озбиљан буџет, важан предуслов за уметничко изражавање у новим медијима. Перфектна израда је услов да би – видео – инсталација – перформанс, имали озбиљан уметнички квалитет. Штап и канап нису довољни. Ово је проистекло услед инфантилне фасцинираности организатора колоније ”Ечка” неколицином уметника са београдске ликовне сцене. Поштовани пријатељи из Димитровграда овакву грешку не би смели да направе, јер Србија и Бугарска имају огроман број изузетних сликара и вајара.

Колонија ”Тера” у Кикинди је пример можда најбоље организоване и конципиране колоније. Она је истовремено и пример како понекад треба имати и мало среће. Простор напуштене циглане је сугерисао организаторима и концепт колоније. Колонија траје месец дана, сваке године се бира друга тема, колонија има и озбиљан буџет.

Из искуства стеченог, боравећи у две наше колоније са највећом репутацијом, ”Сићево” и ”Милешева”, крајње добронамерно препоручујем да организатори Колоније у Поганову размисле о следећим предлозима:

* Колонија ”Сићево” уметницима нуди вероватно најбоље услове за рад. Захваљујући пространом и светлом атељеу, сликари и вајари раде у готово

идеалним условима. Колега Свилен Стефанов је на округлом столу говорио о потреби адаптирања неког простора, његовог преуређења у атељерски простор, бар за време одржавања колоније. Овај предлог у потпуности подржавам.

* Колонија у Пријепољу има другачији концепт. Уметници нису део мале уметничке насеобине (комуне), већ имају третман врхунских гостију. Туристичке туре обиласка пријепољскога крајолика су беспрекорно организоване. Домаћини својом пажњом толико задуже уметнике, да ниједан уметник није избегао своју обавезу да своја два рада накнадно уради у свом атељеу. У сваком случају бенефит у вероватно квалитетнијим радовима је много већи од трошкова преузимања радова.

Не мењајући смисао ни профил Колоније, оно што би могло да унесе нову енергију у њен рад је усвајање и реализација идеје о једнодневном излету у Софију. Близина Бугарске границе мора се разматрати као компаративна предност ове колоније.

Зоран Тешановић, Сплет околности, уље на платну, 73x100 цм, 2017. Инв. бр. 526

Ако бих морао у једној реченици да сажмем шта ме као сликара примарно интересује, то је представа о животу који вреди проживети. Десет дана месеца септембра које сам провео у Димитровграду и Поганову био сам на правом месту. Овом закључку немам шта више да додам.

Извештај о ревалоризацији фонда Галерије Методи Мета Петров у Димитровграду 4 – 8. децембар 2016. године

У јесен 2016. године добили смо позив од Галерије ”Методи Мета Петров” Центра за културу Димитровград да извршимо процену културне и финансијске вредности фонда ове галерије. Упознати смо да највећи део фонда представљају радови са Међународне ликовне колоније ”Погановски манастир”, као и да су на бригу Галерији предати и сви ликовни радови који су се затекли у локалној управи или су им поводом различитих јубилеја поклоњени. Након увида у прикупљени фонд саставили смо подробен извештај. Део тог материјала прилажемо овом зборнику поводом 25-годишњице одржавања Колоније.

1. Извршена је ревалоризација по критеријуму културне вредности и финансијске вредности затеченог фонда који обухвата 517 предмета.

- Константовано је да су сви предмети прикупљени у простору Галерије обележени бројем према свесци евиденције. Такође, сви предмети су фотографисани.

- Сви предмети су у целости сачувани. На мањем броју предмета је константован почетак процеса угрожености од микроорганизама. Мали изузетак се односи на слике које су настале одмах после Другог светског рата које су у доста лошем стању (пробоји платна који су нестручно санирани и велики степен нечистоће).

2. Категоризација је извршена према следећим критеријумима

А) Група историјско-уметничких предмета (око 15,86%: означени као категорије од М1 до М6)

Б) Група предмета са културно-историјским значајем (око 13,35%: означени као категорије ЗЗМ) ”ЗЗ“= **Завичајна збирка** (у формирању!).

В) Група са формално-естетским и техничким значајем (око 45,26 %: означени као категорије од М7 до М9)

Г) Група предмета без значаја (око 25,14% фонда: означени као категорије од М10 до М11)

Сваки предмет је у ексел табели добио ознаку: музејске вредности (82 дела припадају категорији од М3 до М6), историјско-завичајне вредности (69 дела припадају овој категорији и имају ознаку ЗЗМ) или едукативне вредности (234 дела припадају категорији од М7 до М9).

Група предмета без посебног значаја која се може користити у едукативне сврхе броји 130 предмета који су означени категоријама М10 и М11.

2 предмета нису категорисана због нејасне атрибуције или порекла.

Предмети су истовремено категорисани по врстама као уметнички предмети или као реалије (предмети који објашњавају историјски контекст).

Неопходно је да се у ексел табели недвосмислено наведе порекло и садашње власништво сваког евидентираног и категорисаног предмета (унети правни акт по деловодном протоколу о начину уласка предмета у фонд).

Важно је напоменути да се већ из ове евиденције и категоризације може одредити законом прописано понашање са предметима за које је претпостављена културна вредност. Конкретно то значи да се сви предмети који имају категорију М1 до М6 могу користити (излагати и позајмљивати) само у условима који одговарају музејским (минимум сталности температуре од 18-22° С, 50 до 60% влаге, потпуна безбедност са осигурањем и противпожарна заштита / искључиво простор у коме се не пуши).

Ексел табеле се могу сматрати књигом уласка категорисаних предмета колекције уметничке галерије. Међутим, употпуњавање документације о колекцији, како би јој се признао статус културне вредности (као што је то случај са музејском (археолошком) збирком у Димитровграду), мора бити предмет даље професионалне израде. Због тога смо слободни да дамо прве предлоге за унапређење рада.

Предлози:

А) Обрадити

а) музејски обрадити категорије од М1 до М6 (опис, атрибуција, сигнарање, предлог конзервације и рестаурације, адекватно складиштење, дигитализација)

б) обрадити као музејски студијски материјал категорије од М7 до М9 (евиденција као у случају предмета под "а" али без музејске инвентарне документације)

в) обработити као материјал за едукативне радионице све предмете без трезорске категорије, тј. категорије М10 и М11 (евидентирати по броју, величини и техници)

Б) Подстицати:

а) развој и историзацију завичајне уметничке збирке прикупљањем радова из породичних наслеђа,

б) формирање збирке реалија (предмета који су припадали историјским личностима и људима из прошлости на основу којих се може реконструисати и приказати култура ранијих периода),

в) прикупљање документације о културном, историјском и уметничком развоју димитровградског краја (архивски материјал, аудио-визуелна документација, литерарна и друга сведочења учесника културних манифестација)

План реализације тачака 1, 2 и 3.

Ад. 1 – До краја 2016. године.

Ад. 2 – Пожељно је да сугерисана категоризација буде званично усвојена почетком 2017. године.

Ад. 3 – У првом следећем планском периоду, пожељно до краја 2017. године, ангажовати стручна лица за обраду предмета према наведеним препорукама.

Након реализованих предлога приступити изради плана регистрације категорисаних предмета као културно-историјске збирке, односно трансформацију Галерије у установу културе од посебног значаја.

У Димитровграду, 25. 12. 2016.

Проф. др Драган Булатовић

Центар за музеологију и херитологију Филозофског факултета у Београду

Др Јелена Павличић

Центар за музеологију и херитологију Филозофског факултета у Београду

Проф. др ум. Свилен Стефанов

Национална художествена академија, Софија

СЛИКЕ СЕЋАЊА

Елизабета Георгиев'
КАМЕНИ КОРАЦИ ЛЕПОТЕ

... Дарујем своје очи овој лепоти, без гриже савести да ћу их икада вратити себи. Благодарно је поклонити вид овом предивном штиту од лишћа, камена и облака кога божја рука додирну милином и савршенством и учини га стаништем својим. Моја грешна душа обиђе цео свет и цео свет је мој дом. Тамо где бејаш лепота ни приближна овој сеђаше у запећку и скриваше своје лице иза неке друге бледе лепоте, без имена свог и корена. Тамо, куда ћу отићи и где ће стопало моје оставити свиј траг, нећу наћи такав земаљски кут...

Овако је мој имагинарни путник кроз време говорио свом измишљеном сабеседнику у тајанственој тишини манастира Св. Јован Богослов, приликом отварања једне од Колонија почетком овог миленијума. Писала сам текстове у даху, ни сама не знајући каква то сила оживљава слике и тера речи да отрче на папир. Уз неки посебан немир, са страхопоштовањем, уз титраву трему која је стално чучала у грудима, вежбало је нас десетак више дана текст, за који моја маленкост као аутор, никако није могла да разуме како се родио.

Радознале очи посетилаца, још радозналије очи уметника са свих страна света, велике, невидљиве очи вере... а кроз тишину се провлаче речи исписане у сусрету камена, реке, крста, четкице, палете и велике магије творења – благословен(а) у заглају творити слику, творити текст, творити себе...

Долазила сам више пута после отварања Колоније да посматрам јунаке мојих речи како творе...

... У хладовини јарких, тамних, различитих боја скривали су дубоку и свевременску мисао о људском трагању за суштином живота. Та мисао је довољно моћна да стално порађа нове загонетке, чије одгонетање ненаметљиво тражи од посматрача. Из слика су извиривали погледи-сеновити, тајанствени, плахи,

1 Библиотекар саветник Народне библиотеке "Детко Петров", писац и преводац, писац рецитала приликом отварања Колоније 2003. и 2004. године

настали негде на рубовима на којима се преливају светло и тама, бело и све боје белог, жуто и све боје жутог, друге боје и све боје тих других боја... Из слика су извиривале стене, и Јерма, и Јован Богослов... Ако сам после првог кроћења немира, укротила и преостали немир и прво одушевљење, мој поглед се укрштао са погледима душе слика. Те погледе носила сам са собом и када сам се опраштала од њих. До виђења, пријатељи...

Преостајало ми је да и даље у тишини трагам за погледима душе скривеним у свим играма боја, облика и сенки, насталих ту у Поганову, из божјег дара пријатеља по творењу... Листајући сећања, и сад ми се чини да нисам завршила са потрагом...Никако да укротим немир...

... Да тражим још речи снаге немам. Из рајског гнезда рајска птица ће полетети да лепотом наткрили свет. Ево је, ту је, над реком... не иде даље... И она нема снаге, Јован ју је пригрлио да га кичицом и словом помилује.

Елизабета Георгиев

КАМЕНИ КОРАЦИ ЛЕПОТЕ

Манастиру Св. Јован Богослов у Поганову

Из окриља камења и стена,
Из извора камених суза,
У одори од дрвећа и ветра,
Са ореолом од тамјана и облака,
Из једне вере и једног имена,
Из бездана милосрђа
Издиге се божји дом.

Благословено тле рађа благословено здање,
Са божје оранице свети усев се жање,
У божје име велика дела се чине,
У божје име и овај храм исијава.
Ту, на орловим крилима и грудима белутка
Запаљен ветар векове сновива,
У пећинама и песку молитве скрива,
Гласове, урлике вапаје
Знаних и незнаних покрива
Вољом својом.

Са ветром долази име његово,
Једино и јединствено, вечно...
Извире из увала тајанствених и мрачних,
Провлачи се кроз крошње векова,
Пузи између река и ждрела
И наставља пут ка вечности...
Из вечности у вечност...
Довољан је само додир једне речи
И слова једног
Да оно обгрли цео свет снагом својом
- Господ, Господе!
Потребан је само корак
До васкрслог сјаја вечности,
Када камен постаје реч
И лик постаје име,
Када трава беседу држи,
Када сенка приповеда,
Јер свака стопа овог светог божјег дела
Је једна света божја прича.

Уморне сене трче
Да сустигну расуто знање,
Да говоре, памте и ћуте
Ко када и зашто просу зрневље вере
И уплете крст, и реку и брда сведоке,
Да грешној души својој
Уточиште нађе,
Да са вером у Бога
Испије чашу спасења.
Тајни су кораци овог дома,
Очеличени витешким вековима,
Магловитим током времена и хтења
Уз насушни трепет и бдења
Знаних и незнаних крстоносаца,
Пролазника, краљева и властодржаца,
Божјих слугу и изгнаника,
Еремица, мученика и просјака,
Белих и црних руку овоземаљских...

Камен ћути, иконе ћуте,
Звоно, звоник, конак тишином зборе...

Прошлост се купа у песку река...
Истина своје лице покрива
У утроби оранице свете.
Са божјих њива свети усев се жање
Ал' дом овај крије своје ораче-неимаре,
Скрива длета, кичице и круне,
Нек векови преду приче,
Нек потомак сазна и разуме
Да л' византијска ил' српска круна
Бисер овај окруни
У овој колевци, на овом месту,
И чије дете у лику манастира
Кроз плач и осмех живот заживи...

Кандила светлости пут плету,
Истина негде усправно стоји,
Јелена и Константин времена неког,
Родитељи свети можда јесу
Чеду овом.
Кораком смерним хватају висину
Мерећи лепоту и милину
Да задужбину своју граде.

Духови прошлости милују даљине
И царства мењају своје круне,
Враћају бојеве векове и тамнице
Ропства и ланце
На камену и на дверима
Остављају своје лице,
Своје табане и катанце
Потомство да их нађе.

Љубав, вера и нада
У божјој кући, у лику манастира
И са именом Јована Богослова
Роду остављена би,
По свевишњој вољи и довека.

Шуште одоре монашке.
Шапуће река, кањон јечи,
Крошње дрвећа хватају мрак.

Тајна и даље скривена искри,
Чекајући неке нове еремите
Да освештају воду Јерме
И открију јој лице.

Камен се купа у крсту,
Јован га благосиља.

Елизабета Георгиев
КАД НЕБО ПРОГОВОРИ
Манастиру Св. Јован Богослов у Поганову

У тишини векове броји,
у молитви уточиште тражи,
испреда прошлост на преслици од паучина
кити је венцем од смиља
и сања.

Целива пут тишине,
окован камењем, небом и земљом,
звоном, звоником конаком,
умивен благословом и божјим именом,
светим крстом и духом светим.

Мирис даљине доноси ветар,
на крилу птице прошлост клизи,
из пећина и стења духови вире,
а Јерма са храмом молитве зове.

Палили су преци своје снове,
на згаришту неког давног згаришта
зидали су своја светилишта,
призивали свеце и владаре,
жене коњанике и витезове,
градили божји дом

од камена, крви и вере.

Напупела брда даривају свој плод времену.

Да памте знају,
кад говоре ћуте,
ал' сведоци јесу.

Памте она сужње пролазнике,
путнике намернике
са крстом и без крста,
са вером и без вере,
са именом и без имена,
са богом и без бога...

Памте, а кад памте ћуте...

Зрневље прошлости
скупља безгрешна река,
претаче га и умива песком-сведоком...
Духове еремиота оживљава међу врбама и травама,
у цвећу искона грешнике скрива,
зажарене слутње спотичу се о ветар у врбацама,
корак монаха траже,
стопе одежда монашких ишту,
за траговима светих одора јуре...

Ниче храм из пода долине
приљубљен за стење горостасе,
окован капљицама снаге,
мрвицама векова,
парчадима дивовске воље...
На тамјан мирише окрепљен дах реке,
у мраку звоно манастира
поткрада страх неба
и мир својим одјеком
дарива планини.

Раде звезде, покорне слуге,
збијени снови дозивају јуче...
Манастир усни у писму ветра,
у земљу урезује скривене духове,
корен свој вешто скрива,

у темеље клеше тајну неимара.

Под ожиљком таме звезде се гуше...
Од праискона вуку крст
да будућост грешним душама пружи.
Скривају одоре,
милују ореоле,
кандила згрћу и свакодневно пале
светлости пут да исплету.

Корак по корак Свети Константин.
Корача господски Јелена света.
Хватају даљину мерећи лепоту
да задужбину своју граде.
Траже тле за гнездо својих душа,
траже ћошак где их ветар слуша
и колевку за чисте мисли.
Ту, на реци, међу стенама и росом
нађоше место за своје снове
и вратише векове, бојеве и окове,
ропства и искасапљене ланце
у кошчици ораха пронађоше мир
и спасеније за вјек и вјеков...

Духови прошлости спајају даљине.
Једно царство мења другу круну...
Време се вуче као злослутница,
вазљубљена чеда великог књаза
победе ишту,
ал' на бојишту са црним змајем
крст се губи...
Отечество страда,
о људи,
хришћани,
благочашће вратите у своја срца!

Вапај примају отац и кћи
Константин и Јелена времена новог,
од Драгаша племенита рода,
Лазара и Косова сапутници.
И ту на реци, у сенци других сенки

у лахору свирале божанске љубави
саздаше озарену наду у лику манастира
И подарише му име Јована Богослова...

Где је сакривено неимарево име,
у наплавини високе светлости божје
чији лик сазда овај свети круг?
Ко, када и зашто
подиже ово здање?!
Тајна, чији одговор крију иконе и лица светаца,
одоре светих отаца, конак и звоно, и олтар,
и брда, и река...
Тајна, чији одговор чека
неке нове еремите да освештају воду Јерме
и открију лице истине...

Кањон се купа у крсту,
Јован га благосиља.

Перица Донков¹
Хероји и хероине мог личног Амаркорда²

Нит која испреда живот, као историјски след, као усуд, као свест једног времена, твори клупко човекових напора да сагради себи станиште, кућицу – свето место свог универзума.

Ране шездесете доносе, усред оних снегова, наговештаје могуће слободе и кретања, наговештаје једног новог бољег живота. Човек први пут види са дистанце своје станиште, плаву планету, захуктавају се технолошке траке, освајачки ратови, страхови од немани комунизма и капитализма. Покрети младих и њихов бунт против оваквог света, све је јачи. Ја, на извору освајања слобода, одрастам међу студентима Академије уметности (штафелаји, цртање, сликање, графика, вајање, теорија форме, писмо – професори и студенти). Ја, као заштићени сведок, сакривен реченим окружењем, као изван стварности, стварам своје свето место – универзум који се састојао у баштињењу свега; био сам сакупљач и трансформер. Мом радикализму није било краја, нападао сам се изворном енергијом акумулираном у том узвишеном друштванцету малог колеца на периферији. Посматрање, сазнавање и откривање је мој свакодневни програм, пишем дневне заповести (кад претерам ту је мој отац који напише нове и зауца их на зид да ме упозоравају).

Појмови, људи, су слике које памтим, а једна од најупечатљивијих је (као из неореалистичког филма *Малена*): дечак гледа нешто посебно и издвојено из

¹ Учесник колоније 1994. године.

² Текст је објављен као део монографије о истакнутој димитровградској уметници Зорици Костић, која је била и учесница прве ликовне колоније *Погановски манастир*, а са сликарем Перицом Донковим се срела на истој колонији наредне године када је посетила колеге. По жељи аутора, текст преносимо у целини. Види: Перица Донков, "Хероји и хероине мог личног Амаркорда" у: Слободан Крстић (прир.), *Зорица Костић*, ГСЛУ, Ниш, 2012, 85–86.

опште слике – студенткиња за штафелајем засењује и замућује све у околини... Шта ли ми се десило с видним пољем? То је моје прво виђење Зорице Николов, студенткиње из Цариброда (Димитровграда), како ми рекоше (па и ја сам одатле). Сећам се и ње и седеће фигуре нагог мушкарца на њеној слици. Он је са благо задигнутом руком ослоњеном на сто (класична академска поза), а боје којима сам ја тежио, чини се целог живота (нисам баш досезао баш те од тад и такве).

Са изложбе слика Перице Донкова, Димитровград 08.07.1996. године
Галерија "Методи Мета Петров"

Петнаест година касније, као по сваком могућем сценарију, моја улога је измењена утолико што сам сада ја студент, читам културну страну дневних новина и ликовну критику изложбе "Два нишка уметника..." у београдском Културном центру. Уобичајен критичарски текст, форма, посегли, досегли, учинили напор да... Међутим, ја, као заштићени сведок, памтим мисао престоног и те како важног критичара: *Зорица Костић једна од највећих српских савремених сликарки...* Никад раније ни касније нисам се сусретао са упечатљивијим и јас-

није исказаним ставом једног критичара. Мислим да је он схватио и прихватио у моменту енергетска поља слика Зорице Костић и са великим поштовањем и сугестивношћу изрекао нешто што ја и данас памтим и преносим као мит непрекидног трајања.

Трећи чин времена у протоку – ја сам у улози уметника, која ми је додељена завршетком формалног школовања (оно суштинско тек почиње), сцена је постављена као седница Удружења уметника Србије у Нишу... Све сами проблеми које ја не схватам, ја имам друге, учесници дискутују и заштићени сведок – ја примећујем медијаторску улогу колегинице З.К. Ја сам због већ исказаног сазнања и великог респекта, осећао З.К. као великог заштитника и неку врсту велике мајке. Сви је поштују и она успева да њену реч чују и да на невидљив начин то буде испоштовано.

Следећи кадар мог личног Амаркорда је слика порте манастира Поганово. Сценографија са огромним кулисама клисуре у трећем плану, манастир атерирао у први план сцене, учесници и гости испод ораха за великим манастирским столом и сликарка З.К. у овој сцени изгледа као хероина из опере *Набуко*. Одвија се тихи разговор и сви слушају и упијају. Мој респект, а и афирмативне речи престоног критичара, још лебде и у овој сцени – осећа се велика, али сада мало притајена и сетна енергија наше хероине З.К.

Следећа сцена – колико сутрадан на ручку смо у националној опери суседне Бугарске. Лагани формални разговори са домаћинима који препознају нашу З.К. као хероину из *Набука*, својатају је и као да само са њом имају заједничке теме – то сам ја помислио, а сад га вама дарујем.

У свему, па и у животу постоји трећи чин – епилог. Нека урбана клупа и моје последње виђење и разговор. Сликарка Костић ликом и даље пркоси, са обавезном цигаретом која полако сагорева...

Видим, чувам, а вама, то моје сећање и осећање, памћење нудим за незаборав и трајање.

Фасцинантан је број уметника који обележава Цариброд/Димитровград, било да потичу из самог града и окружења или су пореклом повезани са овим поднебљем. Међутим, само мали број уметника је имао привилегију да живи и ствара на том аутентичном, врхунски инспиративном простору, који поседује сушту есенцију чисте ликовности и покретачку снагу промишљања и материјализовања доживљеног у неком од језика уметности.

Потреба за музејским и галеријским простором постајала је током времена све израженија у круговима културне и интелектуалне елите града, која кулминира крајем 80-их и почетком 90-их година прошлог века. Данас, само неколико деценија касније, у ери нових технологија, потпуно је незамисливо тадашње одсуство елементарне инфраструктуре институција културе, које се могу поредити са значајем верских објеката у средњовековним срединама. Као резултат појединачних и групних иницијатива како уметника тако и грађана, уз свесрдно разумевање и подршку тадашње политичке структуре града, отворена је Градска галерија и истовремено Ликовна колонија, изворно у самом манастиру Поганово. Идеје и могућности о згради музеја за сада нису реализоване, тако да релевантне потребе архивирања културног блага, као и дела савремених уметника овог краја нису похрањена.

Специфичност уметничког изражавања, која се огледа у ширини наднационалног значаја, у условима сусретања сличности и међусобног прожимања културолошких различитости на самој граници двеју држава, даје могућност непосредног повезивања и културну сарадњу ширег значаја, не само регионалног, већ и институционално укључивање у светске токове савременог стваралаштва. Зашто се то није десило и да ли уопште у овом тренутку постоји свест о ширини културне димензије насупрот скучености локалних политичких поетика? Ко и како управља културним ресурсима и на који начин се конципира развој културног идентитета које осликава савремено стваралаштво? Да ли стихијски токови

1 Учесница колоније 1995. године.

локалног непотизма, незнања и нестручности у неповрат односе највредније духовно благо којим овај део планете обилује?

Рекла бих да енергија врхунских интелектуалаца, које је кроз генерације изнедрио овај град, и садашњи напори савременика, који се чине невидљивим у мору деградирајућих ситуација, на темељима стручности, потхрањене ентузијазмом, могу сачувати постојеће и обезбедити услове за елементарни развој које ће захтевати ера која је неспорно пред нама, били ми свесни тога или не.

Мирјана Денков, Гари, уље на платну, 100x72 цм, 1995. Инв. бр. 16

Звонко Павличић¹ Крст као симбол и опомена

Имајући у виду значај и потребу организовања уметничких манифестација за град Димитровград и друштво уопште, а на радост уметника и љубитеља уметности, још далеке 1993. године у Манастиру Св. Јован Богослов, у народу познатијем као Погановски манастир, у организацији Центра за културу Димитровград, локалне самоуправе и Министарства за културу Републике Србије, организована је Међународна ликовна колонија *Погановски манастир*. Оснивањем колоније Центар за културу у Димитровграду је обавио значајну улогу у афирмисању и пропагирању уметничке мисли и културе уопште. Самим тим и град Димитровград је добио епитет с којим се може подичити.

Услед тога, ликовна колонија која слави јубилеј, 25 година постојања, говори и потврђује да је створен континуитет рада Колоније као и традиција да сваке године уметници бораве и стварају, и своје импресије и доживљаје амбијента, манастирског здања, реке Јерме и околине кичицом пренесу на платно, те различитим ликовним изразима и поетикама дају свој уметнички кредо у оживљавању и бележењу драгоцене баштине.

Захваљујући позиву Уметничког савета Градске галерије – Димитровград, 1998. године, имао сам част да будем део тима, тада већ 6. сазива ликовне колоније. Учествовали су сликари: Мирољуб Ђорђевић, Милорад Ђокић, Петар Ђорђевић, Душан Тодоровић, Васко Струмев, Славица Крчмар, Мирјана Крстевска, Мића Митић, Чен Ли Фан, Драган Хајровић, Миленко Јовић, Ирена Илијев. Као што се да видети, поред сликара из Србије учествовали су и уметници из Хрватске, Босне и Херцеговине, Бугарске и Кине.

Такође, захваљујући благослову владике нишког, данашњем Патријарху српском господину Иринеју, и сестринству манастира, мати игуманији Христини

¹ Учесник колоније 1998. године и члан Уметничког савета Галерије "Методи Мета Петров" од 2015. године.

и монахињама Јовани и Теодули, омогућено нам је да стварамо у порти манастира, у изузетном, и надасве импресивном амбијенту узвишеног мира овог светог места. Наиме, за разлику од данас, те године смо имали ту привилегију. Поред те привилегије, ја сам имао додатну срећу да будем смештен у соби владике Иринеја. Стицајем околности са закашњењем сам стигао до стецишта, односно манастира, те није било места за смештај у манастирском конаку. Међутим, мати игуманија Христина је дошла на идеју да ме смести у собу господина владике Иринеја, иако није био такав обичај. Дакле, имао сам велику срећу и задовољство, како, што се тиче смештаја, тако и услова за рад.

Уметници су заузели своје жељене позиције, те су у порти манастира, у прелепом кањону реке Јерме и на путу између Одоровачког и Влашког ждрела, ка селима Трнски Одоровци, Поганово и Власи, тражили своју инспирацију. За разлику од осталих учесника, ја сам са раскошне и прегледне терасе - терма осликавао манастирско здање са бедемима и другим мотивима. Након пар дана, док сам боравио у ресторану који се налазио преко пута, са погледом на

Учесници колоније са владиком Иринејем
Погановски манастир 1998. година

манастир, стигао је владика нишки Иринеј. У друштву владике су били и недавно преминули Александар Радовић, угледни архитекта и конзерватор, иначе дугогодишњи директор Завода за заштиту споменика културе у Нишу, и његова супруга. Онако опуштено, седели су на тераси и анализирали моје слике. На моје пријатно изненађење угледавши “госте”, и уз искрене поздраве, владика ме упита: „Уметниче, да нисте ви случајно Црногорац?“ Ја онако, мало збуњено одговорих: „Да, јесам – што питате?“ „Ништа, ништа, само питам!“ „Па како сте претпоставили и знали да сам ја Црногорац?“ „Па види се, пошто сте смештени у моју собу, самим тим сте привилеговани (мислећи на адекватније услове које имам у односу на остале колеге). А ко ће бити привилегован, ако не Црногорац!“ Својом духовитом реториком створио је једну позитивну атмосферу, те смо опуштено разговарали о врло захвалним темама.

Потом се развила дискусија око представа на мојим сликама. Наиме, владика Иринеј је био врло знатижељан и конкретан. Занимало га је платно са специфичном иконографијом где се монахиња представља са обореним крстом, црква са издеформисаном куполом и оштећеним тамбуром. Реч је о сцени и призору који сам ја имао прилику да видим на оскрнављеној Манастирској цркви Св. Кирик и Јулита, на обронцима планине Видлич недалеко од села Смиловци. Крст је представљен обореним на доле и осликава време немарног односа друштва према драгоценом наслеђу. Представљени крст је симбол и опомена. Црква као и три објекта у комплексу манастира су у врло лошем стању. Читав комплекс је разорен, оскрнављен, па можемо слободно да кажемо и опљачкан. Емотивно и узбуђено сам реаговао и представио реалну слику стања на терену. Владика је заиста забринуто потврдио моје исказе и оптимистично деловао и обећао да ће тај манастир од изузетног културно-историјског значаја имати приоритет у рестаурацији и конзервацији, као и реконструкцији и обнови читавог комплекса.

На моју иницијативу, у мом присуству, договарао се са директором Завода, господином Радовићем, да у најскорије време обиђу манастир и започну обнову. На радост свих нас, тако је и било. Уз надзор и пројекат Завода за заштиту споменика у Нишу, црква је санирана и рестаурирана, као и објекти у порти манастира.

**Бранко Николов'
Уметничка традиција Цариброда**

Рођен сам у Димитровграду (у даљем тексту користићу његово изворно име, Цариброд) у породици уметника, педагога. Иако сам кратко живео у њему, већ успостављена царибродска уметничка традиција, пратила ме је и у каснијим годинама и утицала на моје уметничко опредељење.

Велики број ликовних уметника – педагога, који су почетком двадесетог века обликовали ликовну средину Цариброда, уградили су у њега уметнички ген, који и дан данас даје резултате: генерације афирмисаних уметника реализује се у многим срединама Југославије, Србије – Европе.

Почетком 90-тих сазрела је потреба за формирањем уметничке колоније. Предивна околина манастира, сам манастир Св. Јован Богослов, драгуљ византијске уметности с краја XIV века, који се налази близу града Цариброда, били су и остали инспиративно место за уметнике. Сам манастир је познатији по имену Поганово и тај назив је преузела Колонија.

За формирање карактера Колоније и оног шта је требало да представља, пошло се од идеје уметника Слободана Сотирова да она окупља уметнике националних мањина. Идеја је била занимљива и то би сигурно била јединствена колонија у Европи. Ипак је превагнуо устаљени начин организовања колоније. И добро је што је тако остало, јер не постоје мањински, партикуларни уметници.

”Функција уметности је у напору уметника да своје дело укључи у трајне токове живота, да човека изведе из уског круга самоће и уведе га у простран и величанствен свет људске заједнице.” (Иво Андрић)

Моје учешће на Колонији је било у периоду преласка једног миленијума у други, 2000. године. У добром уметничком друштву (Владета Живковић, Зоран Матић, Мирјана Анђелковић, Стојко Стојков, Бранко Миљуш...) и амбијенту самог манастира, размењивали смо креативну енергију.

1 Учесник Колоније 2000. године и члан Уметничког савета Галерије ”Методи Мета Петров” од 2015. године

Учесници ликовне колоније 2000. године

Ове године колонија "Поганово" обележава 25 година постојања. У години јубилеја одабрани радови су излагани у градовима Бугарске и Србије. Најзначајнији посао је обављен каталогизацијом радова од стране професора и музеолога Драгана Булатовића, асистента – историчара уметности Јелене Павличић и проф. Свилен Стефанова. Богата ризница слика, графика и скулптура ликовну колонију "Поганово" сврстава на високо место ликовних манифестација на Балкану.

Слободанка Ракић Шефер' Црвене мушкатле и ледена Јерма

Често се сетим неких занимљивих ситуација које су ми се само тамо, на ликовној колонији *Погановски манастир*, догодиле и више пута сам их причала својим колегама у Београду.

По неком врелом дану из Београда сам раном зором кренула са Мирком Радуловићем сликарем. Био је то драг човек и велики шерет. Радио је као сценограф у РТС-у и баш тада је отишао у пензију. По његовом сценарију кренули смо дан раније и отишли право у Пирот код његових тетака. Тамо смо преноћили и сутрадан ми је Мирко показао Пирот, а обишли смо и пиротске галерије. Поподне смо кренули за Поганово и срели се са осталим учесницима колоније. Врло брзо смо се спријатељили и постали компактна породица.

Мене је одушевио манастир Поганово, божја природа, прелепо зелено двориште и мноштво црвених мушкатли које и данас памтим са несмањеним осећањем. Около манастира је било врело, а само унутар његовог дворишта је било свеже, јер је хладна река Јерма која туда протиче ширила своју свежину.

Чинило се свима нама да смо дошли у божји рај! Али нечастиви не би био то, кад нам не би помрсио планове: нестало је воде у манастиру и нисмо могли да оперемо ни зубе ни руке. Били смо збуњени и фрустрирани.

Млади сликар из Чачка, Иван Радовић, предложи да идемо пешице до Звоничке бање удаљене око пет километара од нас и да се тамо окупамо. Узалуд је тражио "жртву", нико осим мене није хтео да хода десетак километара по тој врућини. Уствари, Иван је више желео да иде до бање због једне стене са које је наводно хватао сигнал мобилне телефоније. Тако је и било, кренули смо одмах после ручка, по највећој врућини, а ручавали смо у кафани преко пута манастира.

Стигли смо за један сат, окупали смо се, излежавали се мало са веселом дечицом крај базена, а онда је Иван једва чекао да кренемо назад да би што пре

¹ Учесница Колоније 2001. године.

пронашао ту стену и употребио свој мобилни телефон. Заиста, само тамо на тој стени допирао је сигнал и он је разговарао са свима којих се сетио.

Следећег дана Бугарка Милена Станкова, са којом сам се спријатељила, предложи ми да идемо код ње у Софију да се окупамо: ”Па то је само 45 километара одавде, пасош имаш код себе и у чему је проблем? Па да ти покажем Софију, да преноћимо код мене... Ти треба само сад кад дође Бранко Миљуш из Београда да га замолиш да нас вози до Софије.” Професор Бранко Миљуш, који је дошао пар дана касније у колонију, имао је заиста брз и јак ауто. Њега

Слободанка Ракић Шефер са сликаром Мирком Радуловићем испод великог најавног плаката Колоније на коме стоји – Димитровград

сам деценијама познавала, чак ми је предавао и цртање на првој години студија – добар човек, али мени је било жао да тек што је допутовао из Београда вози за Софију.

”Е онда идемо у Јерму, стисни зубе, хладна је као змија, ваљда ћемо наћи део реке где нема пецароша”, рече Милена. Кажу да је та река на бугарској страни толико чиста да се може пити вода. Из тих разлога ни нас две нисмо носиле ни шампоне ни сапуне. Са пешкирима у рукама тражиле смо делић обале одакле бисмо ушле у ледену Јерму. Скоро свуда је било пецароша на пастрмке. Једва смо на једном месту пронашле благи спуст и сишле у ледену реку. Заиста је била толико ледена као да је долазила из замрзивача, цвкотале смо. Но, ипак биле радосне – сећам се, кад смо улазиле у Јерму Милена је рекла: ”Ех да су нам сад камере, па да помутимо славу Горице Поповић...!”. Сетивши се филма

Слободанка Ракић Шефер са својом сликом у дворишту Погановског манастира

”Доротеј” из 1981. и Горичине улоге у њему, заиста смо и тражиле право место снимања сцене купања, но иако смо меркале то место, било је пуно пецароша, па смо морале у доње брзаке. Али и ту су нас они пронашли.

Можда наше купање није трајало дуже од десетак минута, а на обали су се већ начичкали сви пецароши, а неки су добацивали: ”Па што не рекосте да ћете да се купате, па да се купате сто метара одавде где се купала Горица Поповић у

филму ”Доротеј“, ми би се склонили за то време. Овде су вирови, 'ајте из реке!’”
Избацише они нас из реке и тако ми завршисмо и то чувено купање у реци Јерми.

У самом манастирском дворишту, радна атмосфера је била фантастична: штафелаји забодени у зелену траву, свако са својом сликом и својим доживљајем. Скоро да смо заборавили на воду, журили смо да урадимо што више и што боље.

Две вечери пред завршетак колоније сретнем ја у кафани моју колекционарку Дивну Андрић. Вечерала је са мужем и спремали су се ујутру да крену за Београд. Дивна је из тог краја и заљубљена је у ту прелепу природу пуну дивљих крушака, трњина, глогиња, купина, шипурака. Изненада одлучим да се са њима вратим у Београд. Све време пута Дивна је жалила што се не сретосмо раније па да користим њено купатило, а имала је породичну кућу као из бајке на коју је била врло поносна. Да смо се среле који дан раније, никад не бих упознала Звоначку бању, свакако не бих улазила у ледену Јерму, али онда не бих имала ни ове доживљаје.

Мислим да Колонија треба да одржи и одбрани своје постојање и у будућности, јер је близина манастира Поганово непоновљива и није ничему слична. Верујем да је проблем са водом решен. Ово написано је моје истинито казивање и успомена на колонију *Погановски манастир 2001*. Наравно, чувам и један велики блок са истим натписом, али моји доживљаји из Поганова су нешто од чега би се могао направити сценарио за филм.

Александар Јовановић Бириљ' Феномен ликовних колонија

Појам ликовних колонија јавио се у свету пре Првог светског рата. Код нас је Надежда Петровић организовала прву сликарску колонију у Сићеву 1905. године. После Другог светског рата, по директиви партије, основане су колоније у Тополи, Ечки, Аранђеловцу и многе друге. У ликовној колонији "Поганово" учествовао сам од 1. до 10. августа 2006. године. Ово је била четрнаеста међународна ликовна колонија под називом "Погановски манастир 2006". Учесници колоније мотиве су налазили у прелепом кањону реке Јерме, у манастиру Св. Јован Богослов из XIV века, па узводно до Звоначке бање и хотела "Мир" где смо имали смештај са храном и велики радни атеље.

На самом почетку доживели смо непријатност да нам хотел наплаћује кафу и киселу воду што и нисмо користили претерано. Нарочито је било непријатно за организаторе интернационалне колоније, али срећом грешка је исправљена. Калуђери у самом манастиру, млађи људи, стасити, њих 5-6 нису били нешто предусретљиви да нам објасне било шта о манастиру. Међутим, у нашој групи била је лепа сликарка која је са својим колима одлазила пре сунца од хотела до манастира на јутрење.

Река Јерма, бистра и хладна, кривудала је са планине и стварала уметницима прелепу атмосферу за стваралаштво. Дванаест учесника урадило је по два рада 100x70 цм уље на платну.

Учесница из Енглеске својим сликама вратила нас је у XVIII век у доба енглеског пејзажног сликарства Џона Констенбла.

Сликар из Софије сликао је тајно у својој соби и показао нам је слику на блиц, слику геометријске апстракције.

¹ Учесник Колоније 2006. године.

Учесници Колоније 2006. у шетњи, Асеново кале, Звоначка бања

Сликар из Београда, сликао је обиљем транспарентних тонова израженим осећањем за архитектонику манастира Поганово.

Сликар из Беле Цркве сазнавши о изумирању сурог орла изразио се метафизички у концепту енформела.

Сликар из Чуруга опседнут је црквеним ликовним садржајима.

Сликар из Опова близак је поентилизму.

Сликарка из Београда изражава се хришћанском симболиком.

Сликарка из Прокупља опседнута је светилиштима.

Сликарка из Новог Сада одликује се у цртачко колористичкој слободи.

Сликар из Димитровграда тежи фовистичком изразу.

Сликар из Новог Београда негује својеврсни симболизам.

Сликар из Софије, Атанас Андасаров, одлазио је у пленер ујутру и враћао се увече. Насликао је две слике, маестрално, на граници са апстракцијом. Ово је најбоља слика у овој колонији.

Свака колонија има и позитивних и негативних тренутака. По неким колонијама су пореметиле ликовно тржиште, јер публика лако долази до уметничког дела које није јефтино. Позитивно је што ликовна култура долази народу на ноге.

Предраг Лојаница' Исцепкана сећања

Током колоније, једног дана сам одлучио мало да прошетам кањоном реке Јерме. Био је леп дан – сунце, ведро небо, јутро, по који облачић са десне стране, иза претећих стена... Кањон реке Јерме је баш за страхопоштовање - брза река (негде више као поток), кривуда међу камењем, дрвећем, што сам покушао и да насликам касније... Можда и није било јутро, када мало размислим (девет је година прошло), пошто су се некако ти мали облаци (можда је било и облачно када сам кренуо?) одједном претворили у црно небо са грмљавином и муњама и ја сам стајао на по пута, ни напред ни назад... склонио се под једну надстрешницу у стени и чекао да се све смири. Гледао како се камење одроњава и пада по путу и тако, био срећан што имам где да се склоним. Када је све прошло, вратио сам се истим путем којим сам и дошао.

Сећам се јутарњих одлазака на рад у манастиру. Усамљене шетње од куће у којој сам спавао до манастира. Понављања молитви током пута. Ја сам тада деловао сам себи да ћу да одем у манастир и можда се и замонашим. Због тога ми је било и интересантно да учествујем у тој колонији, јер се одвијала у манастиру, да се боље упознам са таквим начином живота.

Насликао сам две слике: једна је река Јерма, а друга портрет једног младог монаха, заборавих му и име. Сећам се и живописа у цркви из XIV века мислим и да манастир има везе са зетом Цара Душана (?), па својатање Бугара, преправљање повеља о манастиру итд. Доста туриста из Бугарске је долазило да посети манастир. Сећам се и колеге муслиманске вероисповести, Реџепа Никшића, и како смо се изљубили три пута испред манастирске порте, пред његов ранији одлазак са колоније. Добро смо се слагали, интересантно да сам највише разумевања осетио са његове стране, везано за моје понекад екстремно понашање и браћење "попова"... Било је ту и двојица колега са нишке академије уметности. Један са дугом, равном, плавом косом и други колега, за кога сам

1 Учесник колоније 2009. године.

Предраг Лојаница, Акакије, уље на платну,
100x73 цм, 2009. Инв. бр. 366

чуо да се упокојио, пар година након те колоније. Обојица млади, мислим да смо били и цимери у кући... Било је и колега из Бугарске, и један старији уметник из Србије, који је једно вече свирао Ролингстонсе на гитари...

Дааа, биле су и две уметнице из Русије, мајка и ћерка. Мајка која ради нон-стоп, само избацује слике и цртеже, нема престанка, као машина и има проблема са ходањем... и ћерка, кратке, тамне косе, мирна, без журбе, веома духовита... са њом сам се највише и дружио, а мислим да она није била ни крштена... али је веома осећајна и веома духовита. Једном ми је нешто изводила на руском, брзо изговарање неких сличних речи и ја сам био запањен како она то изводи... много смо се смејали тада... заједно смо били и на молитвама у манастирској цркви, једном или два пута. Она се удала, како ми се чини по Фејсбуку.

Отац Мардарије је био игуман манастира, ваљда(?)... Крупан, тамне, густе, дуге браде, чуо сам да је био спортиста раније, рвач. Имали су и неки као џип за

вожњу. Исповедио сам се код њега. Пре тога постио на води, могуће и седам дана... После исповести, ми се учинило демоне да сам приметио, у ноћи, за вечером са осталим уметницима... Боље је постити, помислих тада.

Организатори Колоније, пуначак колега, вајар мислим да је био... Мало намучен, добродушан. Једном нам је испричао да слике са Колоније неће да прода, да је неко тражио да купи и он то не дозвољава. Други човек је био проћелав, тамне косе. Једном је споменуо рат који су Срби започели и коју су изгубили против Бугарске, нека битка се негде ту одвијала, околина Димитровграда или можда и није (?)... Играли смо и баскет у некој сали (?)... Шутирали на кош... неко је покушао да изведе неку вратоломију са средине терена и нешто се повредио, пао или тако нешто... И ја сам закаснио на тај баскет, чини ми се... Рецеп је тренирао кошарку мислим, могуће да се он ту и повредио и раније отишао са Колоније... (?) а можда и лупам (?).

Ето, сва ова сећања треба узети са резервом, ем због година које су прошле, ем због чињенице да уметници воле да фантазирају...

Недуго после Колоније мени се упокојио отац, а манастир постао место инспирације и живљења.

Крај.

Отварање изложбе радова учесника Колоније 2009. године у Галерији "Методи Мета Петров" у Димитровграду

Десислава Христова¹
и Росен Тошев²
Впечатленията на пленер

Когато получихме поканата за участие в Кръглата маса в с. Поганово по повод сериозния юбилей на пленера – 25 години, ни стана изключително приятно. Бяхме приятно изненадани и впечатлени от факта, че този юбилей се отбелязва официално и тържествено от Община Димитровград, Центъра за култура и Галерия ”Методи - Метод Петров” в Димитровград. Винаги е приятно да се върнеш на място, където си живял и творил 10 дена сред колеги и приятели, каквито мога да кажа, че станахме всички (домакини, организатори и пленеристи) след пленера.

Като участници (Росен Тошев – 2010 г., Десислава Христова – 2011 г.) бихме искали да споделим впечатленията си от това уникално изживяване: рисуването и разходките сред невероятната природа на Стара планина и ждрелото на река Ерма, в съ-

1 Участник в пленера през 2011 г.

2 Участник в пленера през 2010 г.

Десислава Христова¹
и Росен Тошев²
Утисци са колоније

Када смо добили позив за учешће у Округлом столу у селу Поганово поводом значајног јубилеја Колоније – 25 година, веома смо се обрадовали. Били смо пријатно изненађени и импресионирани чињеницом да се овај јубилеј званично и свечано обележава од стране Општине Димитровград, Центра за културу и Галерије ”Методи Метод Петров“ у Димитровграду. Увек је пријатно вратити се у место где си живео и стварао 10 дана међу колегама и пријатељима, какви смо, слободно могу рећи, сви ми (домаћини, организатори и учесници) након Колоније постали.

Као учесници (Росен Тошев – 2010. године, Десислава Христова – 2011. године) желели бисмо да поделимо своје утиске са овог непоновљивог доживљаја: сликање и шетње невероватном природом Старе планине и долине реке Јерме,

1 Учесница колоније 2011. г.

2 Учесник колоније 2010. г.

Учесници ликовне колоније 2010. године са домаћинима и организаторима

четание с автентичните къщи и запазените традиции в този край, доста позабравени вече в нашата родина.

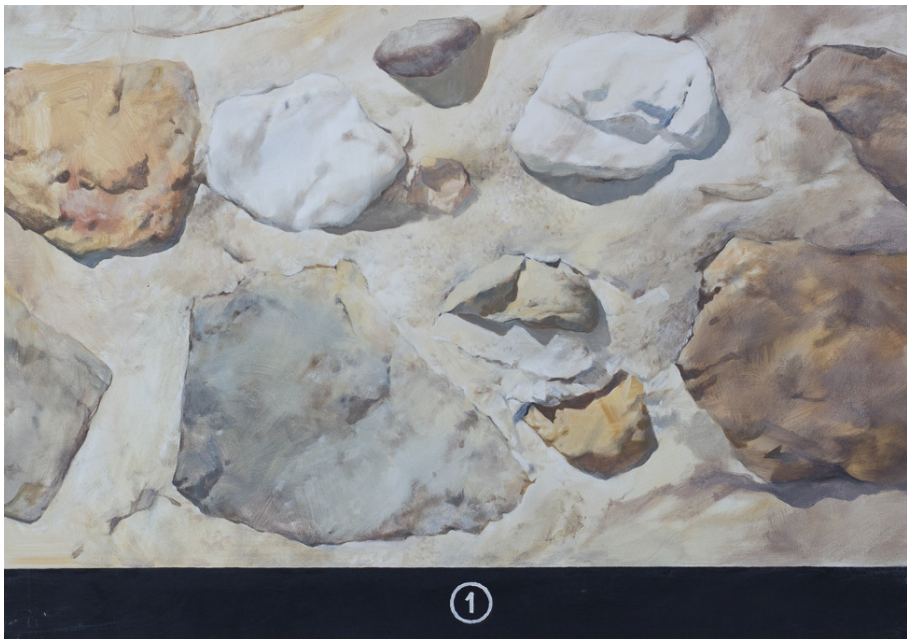
Като се каже ”Пленера в Поганово” всеки път в съзнанието изплува реката, издълбала своите специфични и респектиращи скални форми, спечената от лятното слънце трева, Тоша (домакин на Десислава), скрит с пушката в царевичака, дебнеш и попържаш дивите прасета, които слизат от планината и му съсипват реколтата, Бамби (домакин на Росен), с нескончаемите си забавни истории и вицове, задължителната сутрешна ракия с травки, поднасяна редом със сутрешното кафе, на която те канят във всеки

у споју са аутентичним кућама и очуваним традицијама овог краја, већ прилично заборављеним у нашој домовини.

Када кажемо ”Колонија у Поганову“, у нашој свести увек исплива река, која је исклесала своје специфичне и достојне поштовања стеновите облике, трава усахла од летњег сунца, Тоша (Десиславин домаћин), скривен с пушком у кукурузишту, вребајући и проклињући дивље свиње које силазе са планине и уништавају му летину, Бамби (Росенов домаћин), са својим смешним причама и вицевима без краја и конца, обавезном јутарњом ракијом траварицом која се служи заједно

Десислава Христова, Нада за све, диптих,
акрилик на платну, 70x200 цм, 2011. Инв. бр. 411

Росен Тошев, Деталъ Пејзажа 1, уље на платну, 73 X100 цм, 2010. Инв. бр. 370

двор, край който минава пътя ти за сутрешната разходка, чудните цветя, украсяващи къщите и дворовете, посадени в най-причудливи саксии от стари обувки, керамични парчета и т.н., прекрасните ”бабини” манджи, сготвени с много любов от зеленчуци собствено производство с уникален, истински, също позабравен вкус... Не можем да пропуснем и пленерните вечери, преминаващи в сладки приказки и домашна ракия. В Поганово се потопяваш в едно чудно безвреме, по-характерно за детството.

Изказваме своята благодарност на организаторите на пленера от Община Димитровград, Центъра за култура, Галерия ”Методи – Мето Петров” и Митко Илиев, за това, че са създали и поддържат тази традиция, от която имахме удоволствието и привилегията да сме част.

са јутарњом кафом, на коју те зову у сваком дворишту поред којег пролази твој пут за јутарњу шетњу, прелепо цвеће које украшава куће и дворишта, посађено у разним необичним саксијама од старе обуће, делова керамике итд, предивна ”бабина“ јела, спремљена с много љубави од поврћа из домаће производње, јединственог, правог, исто тако помало заборављеног укуса... Не можемо да не поменемо и вечери на Колонији, које пролазе у пријатним разговорима и уз домаћу ракију. У Поганову се утапате у неку необичну безвременост, која је својственија детињству.

Исказујемо своју захвалност организаторима колоније – Општини Димитровград, Центру за културу, Галерији ”Методи Мета Петров“ и Митку Илијеву што су створили и одржавају ову традицију, чији смо део имали задовољство и привилегију да будемо.

Ђерђи Ачаји' Сећање у слици

Поганово – Стара планина – Крш – ”Сусрет” – у хладно плаво-сивој гами са топлим акцентом црвено-наранџасте, као везујућим елементом који прати линију-обрисе стена-крајолика. Сусрет живописне околине са топлином људи (мештана, домаћина, организатора и наравно учесника колоније – који после првог успостављеног контакта нису више странци). Снага природе, њена унутрашња лепота и тајновитост, неминовно се уткала као главна нит слике. Главни утисак јесте да се свако од учесника препустио доживљају амбијента где се стварало, чистој и искреној једноставности. Богатство оваквог сусрета, тј. ликовне колоније чине познанства и сам локалитет који даје звучност сазиву. Јака индивидуалност, обгрљена блискошћу и духовношћу дала је импулс-откуцај једног организма – организма изолованог од вреве градова, садашњице, окренутог ка духовном, ка себи, ка другом и природи. Све су то јасно урезане слике кратког боравка у колонији *Погановски манастир*.

1 Учесница Колоније 2013. године.

Рад у Колонији 2013. године, Ђерђи Ачаји

Рад у Колонији 2013. године, Сања Прибић

Марија Јевтић' Дијалози

У свом раду истражујем дух и материју, човека и природу, идентитет и онострано. Ликовним средствима долазим до стварања слике чији се идентитет може посматрати као оностран. Осим доминантне употребе знака, симбола, линије и површине, идентитет истражујем и кроз стварност и имагинацију.

Идентитет човека је конструисан на слици кроз емоцију и доживљај уметника, који су производ како његовог унутрашњег света, тако и деловања спољашњих сила.

Са друге стране, у раду се бавим појмом оностраног, које је човеку познато као подручје недокучивог метафизичког простора у које индивидуа прелази након биолошке смрти и које измиче поимању времена и простора. Појам оностраног је од великог утицаја на моје стваралаштво у којем сам се користила пренесеним значењем, знаковима и симболима да бих на веродостојан начин објаснила основне унутрашње идеје.

У мом приступу слици овладава енергија, која ми помаже да се приближим схватању цивилизације, колективно несвесног и архетипа. Интензивни гест који ствара знакове деликатно освешћујем и анализирам покушавајући да створим целину која ће указивати на древни свет. Грубо и сирово нанете текстуре се амбивалентно прожимају са префињеним композицијским поставкама луцидно додирујући ону творевину која покушава да укроти и трансцендентира инстинктивност осећаја и духовности.

У том пољу преиспитујем своје најдубље емоције и ставове, свој досадашњи живот који ме је обликовао, самоспознају комплексног идентитета која је прожимана фобијом пролазности материје и страха од смрти. Искуства користим кроз стваралачки процес и то се уочава на равни слике која је његов лични простор душе (душа која је ентитет, она чини живот, принцип живота, оно што се само собом покреће). Испитујем однос душе према телу и психолошким про-

1 Учесница Колоније 2016. године.

цесима, порекло и судбину људске душе укључујући њено претходно постојање – бесмртност. Човек често има неколико душа (две, три, пет или више), а након смрти углавном само једна одлази на небо, друге остају са мртвим телом.

Ликовна колонија која је одржана у Погановском манастиру 2016. године ме додатно инспирисала да продубим своје досадашње истраживање чији један део, али и основа, може да се прочита у тексту изнад. Наиме, окружење саме

Марија Јевтић, Дијалог, уље на платну,
100Х70 цм., 2016. Инв. бр. 507

Колоније – црква, собе монаха, сала за ручавање, мала мануфактура монаха, звоник, сакрални предмети... су допринели да останем у свом ”оностраном” свету, да бележим на своје платно живот из другог угла и да на тај начин уживам у свом окружењу, али и у свом стварању.

Простор манастира ми је био модел на основу ког сам направила четири слике на Колонији као и велики број скица и цртежа који су ми касније користили за наредне слике и моје даље стварање. Боравак на Колонији је продубио моје размишљање јер сам ”физички” могла да боравим у духовном простору и да стварам слике на тему ”оностраног” и ”идентитета”. Сакрални предмети, сакрална архитектура и светитељска лица су били моја инспирација и на основу тога су настале слике ”Дијалог 1” и ”Дијалог 2”.

Дијалози су остварени, дијалог међу уметницима, дијалози уметника са организаторима и обрнуто, али ја сам сликала и приказала ”Дијалог” уметника са манастиром, са местом на коме се налази манастир, дијалог уметника са свetim.

Миодраг Анђелковић'
Разлози у прилог опстанку сликарских колонија

Пред крај јуна 2017. године колега и пријатељ Бане Николов обавестио ме да сам предвиђен да ”узнем учешће у раду колоније Поганово 2017” како се то језички трапаво изговара, али се ипак толерише чак и код језичких чистунаца, јер та понуда подразумева десетодневно дружење са колегама

Мирослав Анђелковић, Поподне, акварел-график-гум, 70X100 цм, 2017. Инв. бр. 522

¹ Учесник Колоније 2017. године.

сликарима истомишљеницима, али и са онима са опречним мишљењем, што сабор чини узбудљивим и на свој начин изазовним.

Позив сам са задовољством прихватио.

Позив сам, рекох, прихватио упркос чињеници да на том путу баш ништа ново нећу видети, а још се мање изненадити из простог разлога што сам послом конзерватора Завода за заштиту споменика културе Ниша овај крај, почев од састава лење реке Гинске и несташне Јерме (даље према Нишу тече као река Нишава) па даље узводно уз Јерму поред манастира Сукова, Св. Јована у Поганову, Св. Николе у Планиници до угљенокопа у Ракити и Кусој Врани, овај крај и људе савршено упознао. Ипак, прибојавао сам се манастирске солитерности која ме стрефила баш у Погановском манастиру, прелепог месеца јуна неке давне године. Наиме, нити пој славуја у жбуновима поред реке Јерме, нити расцветали бели багрем око мене нису ми надокнадили одсуство људи. Калуђерице би се рано, одмах по повечерњу повукле у своје одаје, а ја бих, лишен потребе за сном, будан дочекивао јутро, најалост лишен присуства људи који су ујутру у околини манастира права реткост. Већ трећег дана та солитерна пустош ме је одвела у "медитеранско" село Власи, пар километара низ Јерму код шумара Митка који ме је примио за подстанара и саговорника. Мој драги Митко и ја смо харизматично сваке вечери привлачили готово све мештане у његово двориште па се на конак редовно одлазило иза поноћи.

Тај мој боравак, разуме се, службени, ипак ми је усадио убеђење да манастирски мир и одређена правила понашања у сакралном објекту нису "савезник" у сликању, пошто та духовна делатност има нека правила игре која подразумевају, ако не апсолутну, онда релативну слободу делања.

Из тих разлога прижељкивао сам знатно лаичкију атмосферу – мирно планинско село са доста пространства за рад и лепим окружењем.

То се, срећом, и догодило септембра месеца 2017. године.

Иако је све било замишљено у сагласју са идилом сеоског живота које нуде туристички итинерери, боравак у домаћинству Тоше Андонова у селу Поганову пружио нам је много више. Креативни мир са низом могућности који сваки сликар очекује од свог атељеа у коме је трајно лоциран, или привремено, у некој од колонија је основни предуслов за рад у њему и да неће носити собом извештачену компоненту лажног стварања (сликар који чита ову реченицу разумеће).

Овогодишњи сабор чинило је десет сликара и вајара из Србије, Бугарске и Босне и Херцеговине. Сваком од нас припало је "парче" дивног осунчаног дворишта, са удобним коначиштем и више него љубазним домаћинима.

Десет дана које сам провео у гостима код наших домаћина, дружење са колегама сликарима и вајарима никада нећу заборавити.

**СПИСАК СВИХ УЧЕСНИКА
МЕЂУНАРОДНЕ ЛИКОВНЕ
КОЛОНИЈЕ
ПОГАНОВСКИ МАНАСТИР
ПО ГОДИНАМА УЧЕШЋА**

1993

1. Веселин Денков, Ниш / Србија
2. Градимир Петровић, Београд / Србија
3. Драгољуб Петровић, Београд / Србија
4. Верица Илић, Београд / Србија
5. Слободан Ђуричковић, Београд / Србија
6. Новица Младенов, Београд / Србија
7. Емило Костић, Београд / Србија
8. Зорица Костић, Ниш / Србија

1994

1. Радомир Антић, Ниш / Србија
2. Перица Донков, Ниш / Србија
3. Владимир Јанковић, Алексинац / Србија
4. Иван Јахнаџијев, Софија / Бугарска
5. Иван Колев, Бела Паланка / Србија
6. Зоран Петрушијевић, Врање / Србија
7. Василије Перевалов, Ниш / Србија
8. Светислав Славковић, Врање / Србија
9. Станка Тодоровић, Београд / Србија
10. Зоран Костић, Ниш / Србија
11. Стојанка Ђорђевић, Београд / Србија

1995

1. Бранка Веселиновић, Нови Сад / Србија
2. Мирјана Денков, Београд / Србија
3. Душан Донков, Ниш / Србија
4. Димитар Димитров, Димитровград / Србија
5. Николај Иванов, Велико Трново / Бугарска
6. Милена Ничева, Београд / Србија
7. Данка Петровска, Београд / Србија
8. Ђуро Радоњић, Ниш / Србија
9. Миливоје Штуловић, Крагујевац / Србија

10. Душан Шуклетовић, Ниш / Србија
11. Станка Тодоровић, Београд / Србија

1996

1. Слободанка Шобота, Панчево / Србија
2. Долорес Дилова, Софија / Бугарска
3. Јеремија, Пећинци / Србија
4. Владимир Рашић, Београд / Србија
5. Весна Сташевић, Београд / Србија
6. Милан Сташевић, Београд / Србија
7. Павле Насковић, Алексинац / Србија
8. Георги Јосифов, Нови Сад / Србија
9. Георги Георгиев, Прокупље / Србија
10. Димитар Димитров, Димитровград / Србија

1997

1. Грујица Лазаревић, Чачак / Србија
2. Зоран Стошић Врањски, Сомбор / Србија
3. Бата Михаиловић, Париз / Француска
4. Градимир Петровић, Београд / Србија
5. Мирослав Стојановић, Београд / Србија
6. Катарина Ђорђевић, Ниш / Србија
7. Југослав Ерчевић, Ниш / Србија
8. Владимир Црномарковић, Ниш / Србија.
9. Мања Вапцарова, Софија / Бугарска
10. Ива Владимирова, Софија / Бугарска
11. Драган Димић, Ужице / Србија
12. Бранислав Бошковић, Димитровград / Србија
13. Иван Колев, Бела Паланка / Србија
14. Слободан Сотиров, Београд / Србија
15. Младен Јотов, Кладово / Србија

1998

1. Милорад Ђокић Млађи, Крушевац / Србија
2. Славка Крчмар, Сарајево / Босна и Херцеговина
3. Ирена Илијев, Димитровград / Србија
4. Мића Митић, Димитровград / Србија
5. Миролуб Ђорђевић, Ниш / Србија
6. Душан Тодоровић, Нови Сад / Србија
7. Мирјана Крстевска, Београд / Србија
8. Драган Хајровић, Зрењанин / Србија
9. Чен Ли Фан, Шангај / НР Кина
10. Васко Струмев, Софија / Бугарска
11. Звонко Павличић, Лепосавић / Србија
12. Миленко Јовић, Вуковар / Хрватска
13. Петар Ђорђевић, Пирот / Србија

1999

1. Мирослав Анђелковић, Ниш / Србија
2. Слободан Радојковић, Ниш / Србија
3. Миодраг Нагорни, Београд / Србија
4. Јордан Маринов, Бургас / Бугарска
5. Небојша Милчев, Крушевац / Србија
6. Богдан Антонијевић, Прокупље / Србија
7. Милан Милић, Београд / Србија
8. Васа Доловачки, Баваниште / Србија
9. Сања Филиповић, Београд / Србија
10. Јоана Вулановић, Београд / Србија
11. Јелена Пуљецовић, Зајечар / Србија

2000

1. Миодраг Филиповић, Београд / Србија
2. Владета Живковић, Београд / Србија
3. Љиљана Мићовић, Београд / Србија
4. Дивна Јеленковић, Београд / Србија

5. Ана Марија Драгојевић, Београд / Србија
6. Столе Стојковић, Ниш / Србија
7. Мирјана Анђелковић, Ниш / Србија
8. Бранко Николов, Ниш / Србија
9. Гмитар Обрадовић, Лесковац / Србија
10. Зоран Матић, Бајина Башта / Србија

2001

1. Слободанка Ракић Шефер, Београд / Србија
2. Мирко Радуловић, Београд / Србија
3. Бранко Миљуш, Београд / Србија
4. Драган Момиров, Чента / Србија
5. Мирослав Степанов, Кикинда / Србија
6. Соња Вукашиновић, Ниш / Србија
7. Јасна Ћоровић, Бирминген / Енглеска
8. Ерика Марија Гутеншваген, Волос / Грчка
9. Милена Станков, Софија / Бугарска
10. Хрисан Хрисанов, Русе / Бугарска
11. Димитар Илијев, Димитровград / Србија

2002

1. Дејан Стојановић, Лесковац / Србија
2. Јелица Ашанин, Ниш / Србија
3. Дојчин Русев, Софија / Бугарска
4. Александра Сечански, Ниш / Србија
5. Петар Спасић, Лесковац / Србија
6. Мајл Вотсон, Ланкастер / Енглеска
7. Константинос Бомбос, Волос / Грчка
8. Дајана Ван Корд, Њујорк / САД
9. Румен Лаптев, Софија / Бугарска
10. Мирослав Филиповић, Београд / Србија
11. Ружица Митровић, Београд / Србија

2003

1. Јелена Трпковић, Београд / Србија
2. Ивица Грачић, Крагујевац / Србија
3. Илијана Паманес, Вера Круз / Мексико
4. Ивана Станковић, Ниш / Србија
5. Наталија Баженова, Москва / Русија
6. Константин Баженов, Москва / Русија
7. Цветан Колев, Травња / Бугарска
8. Чедомир Илијев, Београд / Србија
9. Бато Брајовић, Подгорица / Црна Гора
10. Михаило Ракита, Бања Лука / Босна и Херцеговина
11. Иван Кнчев, Габрово / Бугарска

2004

1. Наталија Адус, Москва / Русија
2. Кристина Александровска, Скопље / Македонија
3. Мариета Конова, Велико Трново / Бугарска
4. Светлана Илић, Прокупље / Србија
5. Илија Чобаш, Букурешт / Румунија
6. Трајче Чатмов, Скопље / Македонија
7. Симеон Панајотов, Софија / Бугарска
8. Горан Ракић, Крагујевац / Србија
9. Драган Мијач, Петровац На Мору / Црна Гора
10. Душан Томов, Димитровград / Србија
11. Јован Пантовић, Прибој / Србија
12. Богдан Николов, Ниш / Србија
13. Бојана Николић, Пирот / Србија

2005

1. Славољуб Станковић, Ниш / Србија
2. Ивана Савић, Ниш / Србија
3. Милена Милановић, Ниш / Србија

4. Радмила Лиздек, Требиње / Босна и Херцеговина
- 5 Зоран Илић, Крагујевац / Србија
6. Милош Поповић, Крагујевац / Србија
7. Антонио Милошевић, Пирот / Србија
8. Ценко Величков, Звонце / Србија
9. Баптиста Скарлет, Бомбај / Индија
10. Јавора Петрова, Софија / Бугарска
11. Христо Булгеров, Тополовград / Бугарска
12. Велча Велчев, Палма Де Мајорка / Шпанија
13. Дејан Ђуровић, Београд / Србија
14. Марина Радуловић, Подгорица / Црна Гора

2006

1. Мишко Петровић, Београд / Србија
2. Ненад Брачић, Београд / Србија
3. Ана Церовић, Београд / Србија
4. Александар Јовановић Бириљ, Београд / Србија
5. Александар Денков, Димитровград / Србија
6. Атанас Андасаров, Софија / Бугарска
7. Иван Банов, Софија / Бугарска
8. Лиза Фриман, Лондон / Енглеска
9. Вера Виријевић, Прокупље / Србија
10. Јована Колић, Пирот / Србија
11. Лазар Лечић, Чуруг / Србија
12. Пал Дечов, Опово / Србија

2007

1. Братислав Анђелковић, Вучје / Србија
2. Емилија Николић, Београд / Србија
3. Бранислав Ковачевић, Пале / Босна и Херцеговина
4. Валентин Балев, Софија / Бугарска
5. Цани Василев, Велико Трново / Бугарска
6. Марија Јонкова, Тројан / Бугарска

7. Андреј Радионов, Москва / Русија
8. Константин Персидскиј, Москва / Русија
9. Раду Ханган, Бистрица / Румунија
10. Софи Басар, Истанбул / Турска
11. Решад Басар, Истанбул / Турска
12. Маирин Гранд, Ирска

2008

1. Димо Генов, Стара Загора / Бугарска
2. Бисера Влева, Софија / Бугарска
3. Арион Аслани, Београд / Србија
4. Александар Бранковић, Београд / Србија
5. Нивес Павловић, Београд / Србија
6. Радислав Тадић, Дрвар / Босна и Херцеговина
7. Влатко Зафирковски, Скопље / Македонија
8. Јан Слоан, Ланкастер / Енглеска
9. Катерина Ордвејн, Варшава / Пољска
10. Драган Бартула, Лозница / Србија
11. Љубомир Николов, Димитровград / Србија
12. Милован Пенков, Ниш / Србија

2009

1. Иван Мицев, Ниш / Србија
2. Јадранка Пејовић, Ниш / Србија
3. Реџеп Никшић, Нови Пазар / Србија
4. Предраг Лојаница, Београд / Србија
5. Ацо Митровић, Краљево / Србија
6. Момир Армуш, Сокобања / Србија
7. Наталија Баженова, Москва / Русија
8. Ана Александровна, Москва / Русија
9. Валентин Јосифов, Софија / Бугарска
10. Златка Пентова, Софија / Бугарска
11. Деља Чаушева, Софија / Бугарска

2010

1. Љубиша Брковић, Ниш / Србија
2. Влада Станковић, Ниш / Србија
3. Георги Георгијев, Прокупље / Србија
4. Ђорђе Милошевић, Алексинац / Србија
5. Наташа Иванић, Београд / Србија
6. Јорданка Сотиров, Београд / Србија
7. Росен Тошев, Софија / Бугарска
8. Сашо Стоицев, Благоевград / Бугарска
9. Ана Богданова, Москва / Русија
10. Николај Сенкевич, Москва / Русија
11. Марк Вилкинсон, Бирминген / Енглеска

2011

1. Иља Антонић, Београд / Србија
2. Мирко Обрадовић, Београд / Србија
3. Лидија Узелац, Ниш / Србија
4. Владимир Милошевић, Ниш / Србија
5. Десислава Христова, Софија / Бугарска
6. Емил Бачијски, Софија / Бугарска
7. Васил Влев, Софија / Бугарска
8. Нина Ковачева, Париз / Француска
9. Валентин Стефанов, Париз / Француска
10. Евгенија Јарц, Љубљана / Словенија

2012

1. Драган Мартиновић, Сремска Митровица / Србија
2. Корина Губик, Нови Сад / Србија
3. Игор Обровски, Нови Сад / Србија
4. Ђула Шанта, Нови Сад / Србија
5. Слободан Милосављевић, Београд / Србија
6. Новица Младенов, Београд / Србија
7. Лоара Блажевић, Загреб / Хрватска

8. Кирил Бошков, Софија / Бугарска
9. Калин Николов, Софија / Бугарска
10. Гертана Рахнева, Велико Трново / Бугарска
11. Петар Теодорски, Смедерево / Србија
12. Петар Лазаров, Хаг / Холандија

2013

1. Силвија Јелачић, Нови Сад / Србија
2. Ђерђи Ачаји, Нови Сад / Србија
3. Сања Прибић, Загреб / Хрватска
4. Амалија Албанеже, Загреб / Хрватска
5. Тина Хинд, Копенхаген / Данска
6. Франческо Полаци, Болоња / Италија
7. Надежда Кутева, Софија / Бугарска
8. Страхил Ненов, Софија / Бугарска
9. Теодор Илијев, Димитривград / Србија
10. Маријана Маринова, Софија / Бугарска
11. Пенчо Добрев, Софија / Бугарска

2014

1. Михаило Ракита, Бања Лука / Босна и Херцеговина
2. Рајко Попивода, Београд / Србија
3. Јелена Трајковић, Београд / Србија
4. Александар Милошевић, Ниш / Србија
6. Ана Јакић Дивковић, Загреб / Хрватска
7. Богомил Николов, Софија / Бугарска
8. Цветан Стојанов, Софија / Бугарска
9. Михаела Иванова, Пловдив / Бугарска
10. Кирил Апостолов, Лом / Бугарска
11. Александра Обрадовић, Пирот / Србија

2015

1. Свилен Стефанов, Софија / Бугарска
2. Ралица Стефанова, Софија / Бугарска
3. Љубомил Драганов, Софија / Бугарска
4. Дејан Влков, Софија / Бугарска
5. Људмил Георгиев, Софија / Бугарска
6. Љубислав Милуновић, Београд / Србија
7. Чедомир Кесић, Панчево / Србија
8. Светлана Шанта, Нови Сад / Србија
9. Милан Нешић, Нови Сад / Србија
10. Петар Крижнар, Чаковец / Хрватска

2016

1. Роберт Цанев, Софија / Бугарска
2. Камен Старчев, Софија / Бугарска
3. Емануела Ковач, Софија / Бугарска
4. Миглена Николова, Софија / Бугарска
5. Светлин Балездров, Софија / Бугарска
6. Елена Темелкова, Перник / Бугарска
7. Александра Ристић, Нови Сад / Србија
8. Марија Јевтић, Нови Сад / Србија
9. Данијела Анђелковић, Београд / Србија
10. Мирољуб Костић, Ниш / Србија

2017

1. Миодраг Анђелковић – Даја, Ниш / Србија
2. Емил Атанасов, Пловдив / Бугарска
3. Станимир Видев, Пловдив / Бугарска
4. Горан Митић, Ниш / Србија
5. Данијела Димитријевић, Ниш / Србија
6. Михаела Каменова, Софија / Бугарска
7. Димитрије Коларевић, Нови Сад / Србија
8. Зоран Тешановић, Сечањ / Србија

9. Иван Чолаков, Софија / Бугарска

10. Соња Спироски – Остојић, Бања Лука / Босна и Херцеговина

Реч рецензента

Зборник радова "25 година Међународне ликовне колоније Погановски манастир", у издању Центра за културу Димитровград, спада у ред непретенциозних, но, веома значајних културних догађаја, не само зато што сведочи о континуитету одржавања ове манифестације у протеклих четврт века, већ и што обиљем разноврсног материјала пружа занимљиву и корисну слику о културним приликама града, покретању, животу и значају саме манифестације, а све то, и више, у контексту друштвених прилика, културне климе и дешавања унутар једне вишенационалне пограничне средине.

Зборник је резултат округлог стола посвећеног обележавању јубилеја колоније, али и великог прегалаштва Центра за културу Димитровград, то јест Галерије "Методи Мета Петров", као организатора и историчарке уметности др Јелене Павличић, која је као уредник у многостручној допринела квалитету издања. Са позиције стручњака добро упућеног у националну историју уметности, посебно средњег века, потом у музеолошка и херитолошка питања која произилазе или су редовни пратиоци ликовних колонија (баштињење манастира у називу и/или концепту, збирка уметничких радова – стручни стандарди, третман, валоризација и слично) са једне стране, и жеље да родном граду пружи несебичну личну и професионалну подршку у историзацији манифестације са друге стране, применила је одмерен и одговоран приступ у конципирању Зборника, доприневши у знатној мери његовој релевантности као извора за будућа истраживања.

У савремено опремљеном издању, поред уводног текста уредника, налази се неколико одељака поетичних наслова, у којима су, као реферати са округлог стола или засебни прилози, предочена писана и фотодокументована сећања на покретање колоније, прве сазиве и изложбе, предложене смернице за будући развој, сабрана сећања уметника из неколико сазива, дата хронологија свих учесника до сада, и што је посебно значајно, приложен Извештај о ревалоризацији фонда Галерије "Методи Мета Петров".

Укратко, реч је о издању које управо својом разноврсношћу на најпријемчивији начин изражава идеју и саму суштину ликовних колонија, те свакако заслужује пажњу не само стручне већ и шире јавности.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

73/76:069.9(497.11)"2017"(082)
73/76(497.11)"1993/2017"(082)

ДВАДЕСЕТ пет година Међународне ликовне колоније Погановски манастир
25 година Међународне ликовне колоније Погановски манастир / [уредник
публикације Јелена Павличић ; превод Дијана Јеленков]. - Димитровград :
Центар за културу, 2018 (Ниш : Наис принт). - 127 стр. : илустр. ; 25 cm

Део текста упоредо на срп. и буг. језику. - Тираж 200. - Реч уредника:
стр. 7-9. - Реч рецензента [Јулке Маринковић]: стр. 127. - Напомене и
библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-81194-02-7

1. Gl. stv. nasl.

а) Међународна ликовна колонија Погановски манастир (25) - Зборници
б) Ликовна уметност - Србија - 1993-2017 - Зборници

COBISS.SR-ID 267254028